

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ОСНОВНІ СПОСОБИ ТА МЕХАНІЗМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ
ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ**

кваліфікаційна робота

здобувач вищої освіти

2 курсу денної форми навчання

СИНІШИН Денис Васильович

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент

ЛИХОЛАТ Світлана Михайлівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«09» грудня 2024 р., протокол № 1

завідувач кафедри менеджменту

та економічної безпеки

_____ КОПИТКО М. І.

Львів
2024

АНОТАЦІЯ

Синишин Д.В. Основні способи та механізми легалізації злочинних доходів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено проблему легалізації злочинних доходів та вивчено основні способи й механізми, що використовуються для «відмивання» незаконно здобутих коштів. Актуальність теми зумовлена необхідністю посилення заходів боротьби з фінансовими злочинами та запобігання їх впливу на економіку та суспільство. Метою дослідження є аналіз сучасних методів легалізації злочинних доходів та оцінка їх впливу на економічну безпеку держави. Результати дослідження дозволили виокремити найпоширеніші способи легалізації злочинних доходів, зокрема використання офшорних зон, фіктивних компаній.

Ключові слова: легалізація доходів, фінансові злочини, відмивання грошей, протидія злочинності, економічна безпека, фіктивні компанії, офшорні зони, нормативно-правове регулювання, корупція.

ANNOTATION

Synyshyn D.V. The main methods and mechanisms of legalization of criminal income. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The master's thesis explores the issue of criminal income legalization and examines the primary methods and mechanisms used for laundering illegally obtained funds. The relevance of this topic is driven by the need to strengthen measures to combat financial crimes and prevent their impact on the economy and society. The aim of the study is to analyze contemporary methods of criminal income legalization and assess their impact on the economic security of the state. The study's results allowed for the identification of the most common methods of criminal income legalization, including the use of offshore zones and shell companies.

Keywords: income legalization, financial crimes, money laundering, crime prevention, economic security, shell companies, offshore zones, regulatory framework, corruption.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБІВ ТА МЕХАНІЗМІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	7
1.1 Сутність , причини та наслідки легалізації доходів , одержаних злочинним шляхом.....	7
1.2 Основні способи та механізми легалізації злочинних доходів	15
1.3 Нормативно-правова база антилегалізаційної діяльності.....	25
Висновки до розділу1	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МАСШТАБІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
2.1 Типологія відмивання злочинних доходів	33
2.2 Оцінка обсягів легалізаційних процесів в Україні	41
2.3 Результати діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки	49
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	54
3.1 Зарубіжний досвід реалізації антилегалізаційної політики та можливість його застосування в Україні.....	55
3.2 Основні шляхи формування вітчизняної антилегалізаційної системи...	65
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність дослідження. Фінансова розвідка в Україні набуває особливої актуальності в умовах швидкої глобалізації фінансових ринків і посилення загроз фінансових злочинів. Розширення міжнародних економічних зв'язків, розвиток цифрових технологій та впровадження електронних платіжних систем призводять до зростання ризиків, пов'язаних із відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими зловживаннями. Україна, як держава, що інтегрується в світові економічні процеси, повинна посилювати механізми фінансового контролю, забезпечувати прозорість фінансових операцій та своєчасне виявлення підозрілих транзакцій.

Дослідження фінансової розвідки також необхідне у контексті вдосконалення національної системи протидії фінансовим злочинам. Зважаючи на актуальні міжнародні зобов'язання України перед FATF та іншими організаціями, підвищення ефективності фінансового моніторингу є ключовим для підвищення інвестиційної привабливості країни, довіри міжнародних партнерів та запобігання втратам державного бюджету. Проведене дослідження дозволить виявити наявні проблеми та прогалини у цій сфері та розробити шляхи їхнього подолання, що допомагатиме формуванню ефективної національної системи фінансової розвідки.

Аналіз останніх публікацій та досліджень у сфері фінансової розвідки в Україні свідчить про зростаючу увагу до проблематики виявлення та запобігання фінансовим злочинам. Дослідники Єфименко Т. І., Гасанов С. С., Користін О. Є. та ін., акцентують на важливості інтеграції новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту та великих даних, для підвищення ефективності фінансового моніторингу. Публікації Лисак С.П., Швець Н.Р., Акритов А.А. також розглядають досвід інших країн у побудові системи фінансової розвідки, що досить корисно для вдосконалення національної практики.

Попри ряд досліджень у сфері фінансової розвідки в Україні, ця тема залишається недостатньо вивченою. Багато наукових робіт зосереджуються на окремих аспектах, таких як технології моніторингу або законодавче регулювання, але системного підходу до комплексного аналізу фінансової розвідки як цілісного процесу бракує - це обумовлює вибір цієї теми для подальшого дослідження, адже за поточного воєнного стану, існує потреба в розробці інтегрованих моделей, які б враховували всі етапи фінансової розвідки, в тому числі виявлення, аналіз та запобігання сучасним фінансовим злочинам.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – полягає у вивченні сутності, причин і наслідків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та формуванні ефективної антилегалізаційної системи в Україні.

Для досягнення мети, сформовано наступні **завдання**:

- описати сутність, причини та наслідки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- розглянути основні способи та механізми легалізації злочинних доходів;
- дослідити нормативно-правову базу антилегалізаційної діяльності;
- описати типологію відмивання злочинних доходів;
- здійснити оцінку обсягів легалізаційних процесів в Україні;
- представити результати діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки;
- дослідити зарубіжний досвід реалізації антилегалізаційної політики та можливість його застосування в Україні;
- сформулювати основні шляхи формування вітчизняної антилегалізаційної системи.

Об’єкт дослідження – процеси легалізації злочинних доходів та антилегалізаційні заходи в Україні.

Предмет дослідження – механізми, нормативно-правова база, типологія відмивання злочинних доходів та оцінка їх обсягів, а також аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду в цій сфері.

Методи дослідження. У дослідженні будуть використані комплексні методи, а саме аналіз і синтез для оцінки сутності, причин і наслідків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Для розгляду основних способів та механізмів легалізації злочинних доходів застосовуватимуться порівняльний аналіз і методи статистичної обробки даних, що дозволять здійснити оцінку обсягів легалізаційних процесів в Україні. Вивчення нормативно-правової бази антилегалізаційної діяльності передбачає документальний та контент-аналіз. Типологія відмивання злочинних доходів буде досліджена через класифікаційний метод, а для аналізу зарубіжного досвіду реалізації антилегалізаційної політики буде використано метод кейс-стаді.

Наукова новизна одержаних результатів:

- удосконалено теоретичні засади вивчення легалізації злочинних доходів, зокрема уточнено поняття «легалізація злочинних доходів» з акцентом на сучасні соціально-економічні та правові умови, що дозволило розкрити його багатогранну сутність. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення заходів протидії легалізації злочинних доходів, зокрема, надано рекомендації щодо оптимізації фінансового моніторингу, посилення співпраці між правоохоронними органами та фінансовими установами, а також удосконалення міжнародного обміну інформацією.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито сутність теоретичних основ дослідження способів та механізмів легалізації злочинних доходів. Висвітлено причини та наслідки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

У другому розділі проведено оцінку та аналіз масштабів легалізації злочинних доходів та результативність антилегалізаційної діяльності.

Третій розділ кваліфікаційної роботи напроми вдосконалення антилегалізаційної політики в Україні та основним шляхам формування вітчизняної антилегалізаційної системи.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань на 6 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки, які містять 27 таблиць та 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБІВ ТА МЕХАНІЗМІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

1.1 Сутність, причини та наслідки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України існують значні виклики та ризики, які зумовлені глобалізацією світових економічних відносин, процесами діджиталізації та боротьбою з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом. Нині ведуться численні дискусії щодо визначення термінів «відмивання грошей» і «легалізація», і серед авторів немає єдиного підходу до цього питання.

Терміни «відмивання грошей» (money laundering) та «брудні гроші» з'явилися у США у 1930-х роках, щоб описати процес перетворення незаконно здобутих грошей у майно, яке виглядає легально набутим. Зазначені терміни асоціюються з діяльністю Аль Капоне, відомого чиказького гангстера. Під час «сухого закону» в США Капоне змішував нелегальні доходи від бутлегерства з легальними прибутками від мережі пралень. Однак його діяльність була розкрита, і у 1931 році Капоне засудили на 11 років за ухилення від сплати податків з доходів фізичних осіб. Податкові порушення були виявлені завдяки аналізу фінансових звітів його організації. Хоча Капоне був ув'язнений за податкові злочини, інші його незаконні дії залишилися недоведеними через нестачу доказів. До засудження Капоне вважав, що «уряд не може оподатковувати незаконні доходи» [1].

Після засудження Аль Капоне, його спільник Мейєр Ланскі (Мейєр Суховлянський) розробив нову стратегію для уникнення покарання за

несплату податків. Він зазначив, що Служба внутрішніх доходів США може притягнути до відповідальності за несплату податків лише в тому випадку, якщо знайдуться незадекларовані доходи. Тому Ланскі вирішив перевести гроші в банки країн, де банківська таємниця забезпечує високий рівень конфіденційності, наприклад, у Швейцарію.

Щоб повернути ці гроші до США, Ланскі організував казино на Кубі, отримавши підтримку від кубинського диктатора Батісти. Таким чином, «брудні» гроші, які вже пройшли процес відмивання, поверталися до США як легальні доходи від закордонних інвестицій, а завдяки Ланскі термін «відмивання грошей» набув сучасного значення [2].

Історія відмивання «брудних» грошей продовжувала розвиватися в кінці 1970-х та на початку 1980-х років у США, коли незаконна торгівля наркотиками стала головним джерелом величезних прибутків для організованих злочинних груп. Вже на початку 1980-х років термін «відмивання грошей» став широко вживатися у судових справах та був визнаний у багатьох міжнародних правових документах, в тому числі конвенції ООН, які Україна ратифікувала.

Перші спроби визначення терміну «відмивання коштів» були зроблені в Конвенції ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», прийнятій 19 грудня 1988 року та ратифікованій Верховною Радою України 25 квітня 1991 року. У конвенції були визначені основні риси легітимізації доходів від нарко торгівлі, які згодом були уточнені та розширені в інших міжнародних правових актах, спрямованих на боротьбу з відмиванням коштів, здобутих від нарко злочинів [3].

Згідно зі статтею 3 Конвенції ООН, визначено наступні методи легалізації:

- перетворення чи передача майна з метою приховування його незаконного походження або надання допомоги особам, причетним до протиправних дій, щоб уникнути відповідальності;

- приховування або маскуванню справжньої природи, джерела, розташування, переміщення, методів розпорядження майном чи реальних прав на нього, знаючи, що це майно було отримано внаслідок правопорушення;
- придбання, використання чи володіння майном, усвідомивши те, що воно було здобуте шляхом порушення закону;
- участь у змові, сприяння, підбурювання чи консультування щодо здійснення таких протиправних дій [3].

У первинній версії 40 Рекомендацій FATF від 1990 року використовується термін «відмивання грошей», який ґрунтується на положеннях Віденської конвенції ООН і закликає всі країни поширити цей термін на всі види доходів, здобутих у результаті різних злочинів [2].

У літературі, присвяченій цій темі, існує багато визначень «легалізації доходів». Наприклад, у роботі Стеблянка А.В. термін визначається як «здійснення дій, спрямованих на приховування справжніх джерел походження доходів та їхнє подальше введення в офіційний державний сектор економіки з кримінального».[4]

Шейко К.В. у своїх дослідженнях описує легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом, як «механізм, що надає законності та правомірності доходам, здобутим незаконним способом».[5]

Торопчин С.О. [6] наголошує, що створення ефективних методів для запобігання легалізації незаконних доходів залишається важливою та актуальною задачею для багатьох країн. Він підкреслює, що необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на попередження впливу нелегальних структур на економічну та фінансову системи держави, а також на запобігання фінансовим злочинам. Науковець вважає, що легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, вважається однією з найприбутковіших форм незаконної економічної діяльності на міжнародному рівні.

Каменський В.В. та Дудоров О.О. [7] визначають легалізацію незаконних коштів, як процес приховування та маскуванню фактів

незаконного походження та використання грошових коштів і майна суб'єктами господарювання та фізичними особами. За цих обставин, науковці запропонували розділити способи легалізації злочинних доходів на дві категорії:

1. легалізація готівкових коштів (смерфінг, контрабанда валюти, використання підприємницьких структур, що працюють виключно з готівкою, та пунктів обміну валюти, купівля цінних паперів на пред'явника);
2. легалізація безготівкових коштів (операції з купівлі-продажу імпорتنих товарів, використання фондових бірж, структурування безготівкових коштів).

Лисак С.П. [9] підтримує позицію Каменського Д.В. та Дудорова О.О., зазначивши, що «відмивання коштів» проявляється у здійсненні фінансових операцій, які сприяють перетворенню незаконно отриманих коштів у легальні активи.

Найбільш детальне визначення економіко-правової категорії «легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом» наведено в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [10]. Відповідно до цього закону, даний термін визначається як вчинення навмисних дій, пов'язаних із набуттям, використанням, володінням та розпорядженням майном і доходами, отриманими незаконним шляхом. Сюди належать фінансові операції та угоди з таким майном і грошовими коштами, їх переміщення, перетворення, приховування та маскуванню джерел походження, а також реального місцезнаходження.

Дослідження проблеми легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, ускладнено через багато вимірності визначень і суттєвих відмінностей у трактуванні цього поняття, що в результаті впливає на методи розробки протидійних заходів, які необхідно упорядкувати, врахувавши різноманітні проблеми, наслідки та способи запобігання. В даному контексті

Кіржецький Ю.І. [11] наголошує на необхідності значних зусиль для зменшення негативного впливу таких чинників легалізації незаконних доходів, як поширення нелегальних світових економічних зв'язків та тіньового обігу фінансових ресурсів. Така думка, свідчить про потребу в глибокому дослідженні саме передумов виникнення Л(В)ДОЗШ, які ми більш детально систематизували в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Систематизація передумов виникнення Л(В)ДОЗШ

Передумови виникнення Л(В)ДОЗШ	Опис
Інтенсифікація нелегальних світових економічних зв'язків	Зростання масштабів і складності нелегальних економічних зв'язків на глобальному рівні, що створює сприятливі умови для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.
Тіньовий обіг фінансових ресурсів	Поширення нелегальних операцій з фінансовими ресурсами, що значно ускладнює контроль та моніторинг законності походження коштів.
Відсутність ефективних механізмів контролю	Недостатня ефективність національних і міжнародних механізмів контролю та регулювання фінансових операцій, що сприяє виникненню та поширенню Л(В)ДОЗШ.
Корупція в державних органах	Присутність корупції в правоохоронних і регуляторних органах, що ускладнює боротьбу з легалізацією злочинних доходів.
Недосконалість законодавства	Наявність прогалин у законодавстві щодо протидії Л(В)ДОЗШ, що дозволяє злочинцям використовувати ці недоліки для легалізації своїх доходів.
Слабкість фінансових інституцій	Недостатня стійкість та надійність фінансових інституцій, що робить їх вразливими до використання для легалізації незаконних доходів.
Соціально-економічна нестабільність	Високий рівень безробіття, низькі доходи населення та економічна нестабільність, які створюють умови для поширення тіньових економічних практик.
Низький рівень фінансової грамотності	Недостатній рівень знань та обізнаності громадян щодо фінансових ризиків та механізмів захисту від фінансових шахрайств.
Технічний прогрес і цифровізація	Швидкий розвиток технологій та цифровізація фінансових операцій, що надають нові можливості для легалізації злочинних доходів через інноваційні фінансові інструменти.
Глобалізація економіки	Інтеграція національних економік у світову економічну систему, що сприяє переміщенню фінансових потоків та ускладнює контроль за їх законністю.

Джерело: складено автором за даними [12]

Систематизація передумов виникнення Л(В)ДОЗШ (легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом) дозволяє виявити

ключові чинники, що сприяють поширенню цього явища. До них належать інтенсифікація нелегальних світових економічних зв'язків, тіньовий обіг фінансових ресурсів, недостатність ефективних механізмів контролю, корупція в державних органах, недосконалість законодавства, слабкість фінансових інституцій, соціально-економічна нестабільність, низький рівень фінансової грамотності, технічний прогрес і цифровізація, а також глобалізація економіки. Усі ці фактори створюють сприятливі умови для легалізації злочинних доходів, що підкреслює необхідність комплексного підходу до розробки заходів протидії та запобігання Л(В)ДОЗШ на різних рівнях управління та регулювання.

Варто зазначити, що необхідність у «відмиванні коштів» виникає через наявність значних обсягів незаконно отриманих капіталів, які злочинці прагнуть легалізувати та інтегрувати в офіційну економіку країни. Очевидно, що проблема легалізації (відмивання) незаконно отриманих активів є однією з найбільших загроз для економіки та суспільства України, що призводить до деструктивних змін та дестабілізації макроекономічної ситуації в країні, не сприяючи соціально-економічному розвитку.

Причинами виникнення легалізації незаконно одержаних коштів, більшість вітчизняних науковців [13], вважають наступні:

Таблиця 1.2

Причини виникнення легалізації незаконно одержаних коштів

Причини	Опис
Діяльність державного сектора економіки та протиправні діяння посадових осіб	Протиправні дії, спрямовані на здійснення незаконної діяльності з метою власного збагачення, включаючи тендерні закупівлі та фінансові маніпуляції з нецільовим використанням бюджетних коштів.
Активізація шахрайства	Розкрадання коштів суб'єктів фінансово-банківського сектора з подальшим їх використанням для відмивання грошей, отриманих незаконним шляхом.
Посилення корупційних чинників	Зростання корупційних діянь чиновників при зловживанні службовими повноваженнями з метою особистого збагачення.
Інтенсифікація кіберзлочинності у фінансовій системі	Зростання випадків кіберзлочинності, що спричиняє дестабілізацію фінансової системи держави.

Джерело: складено автором за даними [13]

Причини виникнення легалізації незаконно одержаних коштів значною мірою пов'язані з діяльністю державного сектора, де протиправні дії та корупція створюють умови для збагачення за рахунок нелегальних фінансів. Активізація шахрайства та зростання кіберзлочинності також підсилюють зазначені проблеми, розширивши можливості для відмивання грошей. Всі ці фактори разом призводять до значних негативних наслідків для економічної стабільності та соціального добробуту.

Легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом, безумовно, негативно позначається на соціально-економічних процесах країни. Вона веде до суттєвих структурних порушень, які, в свою чергу, знижують рівень життя населення, сприяють росту безробіття, впливають на валовий внутрішній продукт, легальні фінансові потоки та репутацію фінансових установ, органів державної влади та правоохоронних структур. Зазначені явища також викликають деформацію макроекономічних показників.

Проте деякі науковці, такі як Куліш А.М. [14], вважають, що, попри всі негативні аспекти, легалізація незаконно здобутих коштів має й певні позитивні економічні ефекти в міжнародних фінансово-економічних відносинах. Вчений стверджує, що вона має здатність сприяти розширенню соціально-економічних зв'язків, покращенню міжнародної торгівлі та модернізації міжнародних електронних банківських систем.

Загалом слід відмітити, що легалізація незаконно одержаних доходів в результаті стає першопричиною наступних наслідків: (табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Наслідки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Наслідок	Опис
1	2
Зниження економічного зростання	Легалізація незаконних коштів веде до порушення нормальних економічних процесів, що затримує економічний розвиток і знижує темпи зростання валового внутрішнього продукту.
Зниження рівня життя населення	Вплив легалізації негативно позначається на соціально-економічних умовах життя, що проявляється у зменшенні доходів населення та погіршенні його загального добробуту.

Продовж. табл. 1.3

Порушення правової системи	Легалізація доходів від злочинної діяльності знижує ефективність правової системи, оскільки злочинці використовують юридичні прогалини та слабкості для маскуванню своїх незаконних активів.
Зростання корупції	Незаконні кошти часто використовуються для підкупу посадових осіб, що посилює корупцію і підриває ефективність державного управління.
Вплив на стабільність фінансової системи	Легалізація злочинних доходів створює додаткові ризики для стабільності фінансової системи, оскільки нерегульовані фінансові потоки можуть призвести до кризових явищ.
Соціальна дестабілізація	Легалізація доходів від злочинної діяльності може спричинити соціальну напругу і дестабілізацію, оскільки населення втрачає довіру до соціальних і економічних інститутів.

Джерело: складено автором за даними [15]

Наслідки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, мають серйозний негативний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Це явище веде до зниження економічного зростання, погіршення рівня життя населення, а також порушення справедливості у ринкових відносинах. Водночас, легалізація незаконних доходів підриває довіру до фінансових і державних інститутів, спричиняє зростання корупції та дестабілізацію фінансової системи, що потребує термінових і ефективних заходів для запобігання цим негативним наслідкам.

Підсумувавши всі вище згадані погляди, слід зазначити, що легалізація незаконно отриманих доходів виступає серйозною соціально-економічною загрозою, яка вимагає розробки комплексних заходів для запобігання і протидії її негативним наслідкам в національному контексті. Для ефективного подолання цієї проблеми необхідно впроваджувати спеціалізовані заходи, що включають:

- гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами;
- боротьбу з тіньовими економічними практиками;
- посилення антикорупційних зусиль на всіх рівнях державного управління;
- формування позитивного міжнародного іміджу країни.

Загалом, проведені дослідження теми легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, підтверджують відсутність єдиного наукового підходу до визначення цього явища. Більшість дослідників погоджуються, що це явище пов'язане з неправомірними економічними практиками, які включають умисне приховування, маскування і використання незаконних коштів та майна для їх легалізації. Наслідки легалізації таких доходів значно впливають на економіку та суспільство, ведучи до зниження економічного зростання і рівня життя населення.

1.2 Основні способи та механізми легалізації злочинних доходів

Міжнародна організація FATF була заснована в 1989 році з метою захисту глобальної фінансової системи шляхом розробки і впровадження стандартів протидії злочинам, таким як відмивання грошей, розподіл зброї масового знищення та фінансування тероризму. Рекомендації FATF, які вважаються еталоном у боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, включають сорок рекомендацій, опублікованих у 1990 році, що орієнтовані на боротьбу з використанням фінансових систем для торгівлі наркотиками.

На сьогоднішній день європейські органи продовжують вдосконалювати свої механізми протидії відмиванню грошей. На першому етапі даного процесу відбулось прийняття Директиви ЄС № 849 [16] у 2015 році, яка стосувалась неправомірного використання фінансових систем і вдосконалила Регламент ЄС № 648/2012 [17]. У 2018 році була прийнята Директива ЄС № 843 [18], яка вважається найбільш актуальною директивою щодо протидії відмиванню грошей.

Європейські директиви наголошують на необхідності створення фінансових розвідувальних підрозділів (ФРП) у всіх країнах-членах ЄС. Зазначені підрозділи повинні мати повноваження для запиту, аналізу та

поширення даних, а також працювати незалежно і автономно для виявлення підозрілих операцій, з метою запобігання та боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. На рівні FATF існують законодавчі вказівки, що стосуються функцій ФРП, які є менш конкретними порівняно з європейськими та національними нормами. Відсутність єдиних правил призвело до виокремлення чотирьох основних моделей ФРП:

- судової,
- правоохоронної,
- адміністративної
- гібридної, кожна з яких має свої унікальні особливості.

Судова модель наділена повним спектром повноважень і відповідає за всі аспекти, пов'язані з отриманням та аналізом інформації, а також за арешт коштів і замороження рахунків за необхідності.

Правоохоронна модель використовує чинні правоохоронні структури, адаптовані для боротьби з відмиванням грошей, і відповідає за проведення заходів протидії, використовуючи ці системи для розслідування справ.

Адміністративна модель приймає інформацію від звітних суб'єктів, обробляє її і передає результати судовим та правоохоронним органам для подальшого правового розгляду.

Гібридна модель поєднує елементи щонайменше двох інших моделей ПФР, створивши комбіновану структуру.

Незалежно від обраної моделі, всі ПФР мають доступ до інформації від фінансових органів і інших установ, що зобов'язані надавати такі дані. Ключовим елементом функціонування системи протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму вважається обов'язок фінансових установ і визначених нефінансових підприємств повідомляти державним ПФР про підозрілі транзакції [19].

Відповідно до цього, наше дослідження зосереджене на способах і механізмах легалізації незаконно здобутих доходів, а також на можливостях створення системи боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням

тероризму. Проблеми, пов'язані з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, вважаються серйозними викликами для всіх економічних систем, що підкреслює необхідність впровадження ефективних заходів для боротьби з їх наслідками. Наслідки таких явищ впливають на стабільність, цілісність, репутацію та ефективність фінансових і економічних секторів.

Незважаючи на зростання кількості літератури та спеціалізованих досліджень в області економічних і фінансових злочинів, існує потреба в подальших наукових дослідженнях. Зокрема, необхідно провести емпіричний аналіз впливу неформального сектору, визначити його детермінанти, механізми функціонування та кореляції, а також оцінити вплив на економічні та фінансові злочини шляхом виявлення основних способів і механізмів легалізації незаконних доходів.

На сьогоднішній день існує ряд досліджень, що розглядають питання підозрілих транзакцій з точки зору теорії, а також статті, що досліджують ці питання в контексті тематичних досліджень. Проте відсутня аналітична оцінка впливу підозрілих операцій на ефективність системи протидії відмиванню коштів за останні роки.

Таким чином, огляд теоретичних і статистичних досліджень, що стосуються основних способів і механізмів легалізації незаконних доходів, дозволить нам сформулювати погляд на проблему боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму та визначити ключові підходи до її вирішення.

Процес легалізації незаконних доходів, який має тривалу історію, еволюціонував і адаптувався до сучасного світу завдяки глобалізації та цифровим змінам. Нині легалізація коштів передбачає незаконне приховування доходів від злочинної діяльності та їх перетворення на законні активи, що змінює природу таких коштів на легальні.

Найбільш поширеною моделлю легалізації коштів, відповідно до літератури, є трьох етапна модель, яка включає три основні стадії: розміщення, розшарування та інтеграцію. (рис. 1.1).

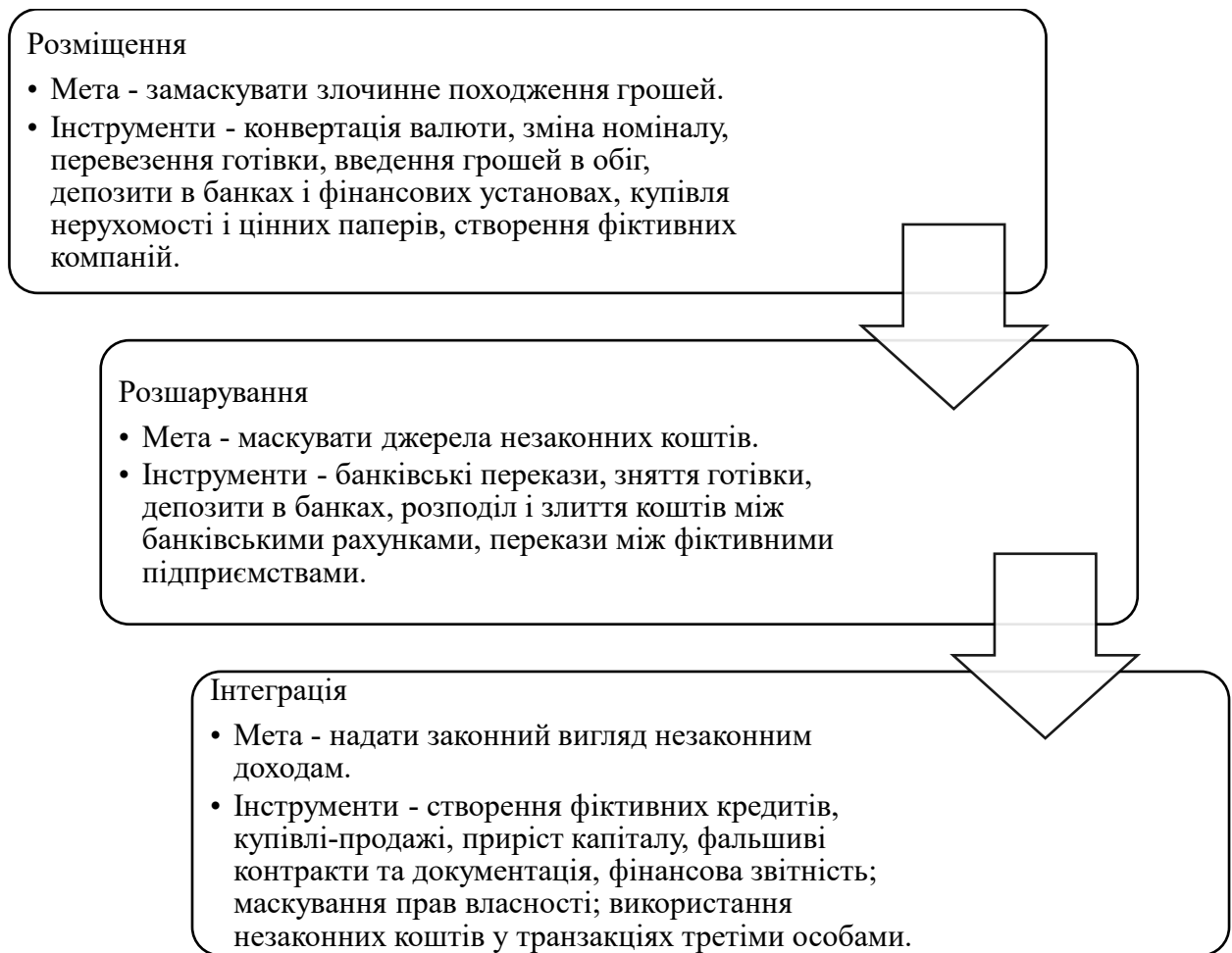

Рис. 1.1. Модель легалізації незаконно одержаних коштів [20]

На першому етапі легалізації незаконних доходів ризик вважається максимальним через близькість реального джерела прибутку до моменту, коли його може виявити влада. Цей етап передбачає введення нелегальних прибутків у фінансову систему, що підвищує ймовірність їх виявлення. Розшарування полягає в подальшому відмиванні та замаскуванні походження коштів через ряд транзакцій. Завершальний етап, інтеграція, полягає у поверненні коштів або доходів в легальну економіку [20].

Окрім вище зазначеної моделі, в наукових джерелах вчені виокремлюють також чотири фазну модель легалізації грошей, яка охоплює наступні етапи:

— перший етап включає переведення готівки на рахунки підставних осіб та організацій;

- другий етап передбачає розподіл готівки, часто через купівлю банківських і інших цінних паперів. Відомо, що розподіл готівки в більшості випадків здійснюється через казино та пункти обміну валют;
- третій етап пов'язаний з маскуванню злочинної діяльності. На цьому етапі злочинець прагне максимізувати маскуванню джерела своїх доходів, використавши для цього підпільні банківські рахунки або здійснивши перекази в інші країни;
- четвертий етап - це інтеграція коштів. На цьому етапі злочинці інвестують свої доходи в прибуткові сфери бізнесу [21].

Розглянуті стадії процесу легалізації надають чітке уявлення про те, як здійснюється відмивання грошей. Злочинці використовують окреслені методи для перетворення «брудних» грошей на кошти, що здаються законними, а розуміння зазначених методів критично важливо для вдосконалення та ефективності заходів протидії незаконній легалізації доходів.

Різноманітні способи відмивання грошей здійснюються як на національному рівні, так і на міжнародному. Наприклад, на національному рівні, незаконне відмивання доходів передбачає внесення готівки до каси бізнесу, а на міжнародному рівні – депонування нелегальних коштів у банках або використання офшорних компаній для переміщення фінансових потоків.

На міжнародному рівні не існує єдиного визначення відмивання грошей, оскільки кожна країна формулює його по-своєму. На фоні стрімкого зростання нелегального відмивання коштів, міжнародні органи почали усвідомлювати масштаби його наслідків та необхідність розробки відповідних заходів для боротьби з ним. Відмивання грошей стало серйозною загрозою для фінансової стабільності, що підштовхнуло до міжнародної співпраці у розробці ефективних механізмів боротьби з цим явищем. Першим важливим кроком у цьому напрямку була Віденська конвенція 1989 року, що визначила основи боротьби з незаконним обігом наркотиків і психотропних речовин [22]. У 1989 році була створена Група з розробки фінансових заходів

проти відмивання грошей, яка спочатку займалася розробкою методів боротьби з цим явищем, а тепер розширила свої функції, включивши до них антитерористичну діяльність і видачу рекомендацій для боротьби з фінансовими злочинами [23].

На європейському рівні, сучасні дії з грошовими коштами, повинні відповідати стандартам та інструкціям, встановленим Міжнародною Групою з розробки фінансових заходів (FATF), щодо національної гармонізації у боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Європейський Союз забезпечує регуляторні вимоги для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму через прийняття відповідних нормативних актів і директив, які адаптовані до стандартів FATF. Зазначені документи зобов'язують фінансові установи, професіоналів та підприємства повідомляти підрозділам фінансової розвідки (ПФР) про підозрілі транзакції.

Європейське співробітництво у цьому питанні реалізується через спеціалізовані структури та платформу ЄС для європейських ПФР. Такий підхід дозволяє обмінювати важливу інформацію, що веде до швидкого виявлення фактів і операцій, пов'язаних з відмиванням грошей, з метою аналізу і оперативного реагування, а зазначені заходи спрямовані на підвищення ефективності боротьби з легалізацією злочинних доходів і зменшення можливих загроз та їх наслідків.

Законодавчі ініціативи Європейського Союзу в сфері боротьби з відмиванням грошей мають критичне значення для забезпечення цілісності фінансової системи та для контролю за професіями, які залучають у незаконні фінансові операції [24]. У Європейському Союзі проблема відмивання грошей розглядається з двох ключових аспектів: криміналізації та профілактики. При цьому фінансові організації зобов'язані дотримуватися законодавчих вимог та регулярно проводити моніторинг транзакцій для виявлення підозрілих операцій.

Активна увага до запобігання відмиванню грошей почалася у 1991 році з прийняттям Першої директиви щодо запобігання використанню фінансової

системи для відмивання грошей, відомої як Директива Ради 91/308/ЄС [25]. Основна проблема полягала у тому, що фінансові та кредитні установи могли бути використані для обробки грошей, отриманих злочинним шляхом. Цей документ слідував за Конвенцією ООН 1988 року, що визначила рамки для боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин, включаючи боротьбу з відмиванням грошей. Директива вимагала, щоб держави-члени забезпечили ідентифікацію клієнтів фінансових установ за допомогою документів, що підтверджують їх особу. І потім цей документ заклав основи для подальшого розвитку регуляторних актів.

Оновлення нормативних вимог відбулося з прийняттям Директиви 2001/97/ЄС Ради та Європейського Парламенту від 4 грудня, яка внесла правки та доповнення до попередньої директиви, зокрема, включивши нові професії у сферу боротьби з відмиванням грошей поряд з фінансовими установами. Друга директива розширила визначення незаконних дій, включивши до їх складу:

- перетворення або передачу власності з метою приховування її незаконного походження;
- маскуванню чи спотворенню характеру, походження, місця розташування, розпорядження, руху та прав на майно чи власність, знаючи про його кримінальне походження;
- придбання, володіння та використання майна, усвідомлюючи, що воно походить з злочинної діяльності» [26].

Окрім того, директива додала нові види злочинів, включивши до складу минулого переліку корупцію, шахрайство та організовану злочинність, а також розширила поняття предикатних злочинів, до яких належать податкові правопорушення.

У відповідь на прискорений технологічний прогрес і його використання злочинцями, ЄС розробив Четверту директиву, яка оновлює і зміцнює правила боротьби з відмиванням грошей, спираючись на попередні норми. Цей документ впроваджує нові підходи, такі як оцінка ризику,

прозорість та виявлення вразливостей, і посилює існуючі норми на рівні ЄС відповідно до рекомендацій FATF. Директива вимагає від фінансових установ та уразливих професій, таких як аудитори і юристи, дотримання стандартів звітності щодо операцій, виконаних їхніми клієнтами, і визначає їх відповідальність [27]. Водночас, нова директива має на меті захист суспільства від розширення злочинних практик у сфері легалізації доходів і підтримання стабільності європейського ринку.

Директива ЄС 2015/849 від 20 травня 2015 року скасувала попередні директиви, включаючи Директиву 2005/60/ЄС, і внесла нововведення, такі як нові терміни і визначення, створення реєстру бенефіціарів, покращення співпраці, впровадження суворіших адміністративних санкцій та удосконалення статистичної інформації для передачі до Комісії [16].

П'ята Директива ЄС 2018/843, що набула чинності в червні 2018 року, вносить важливі зміни до попередніх нормативних актів, зокрема Директиви 2015/849, і вводить нові норми для покращення боротьби з фінансуванням тероризму. Вона підвищує рівень прозорості фінансових операцій, вводить визначення для віртуальних валют та впроваджує нові регуляторні заходи для їх контролю в рамках законодавства ЄС [18].

Згідно з даними Європейського центрального банку, існує три категорії віртуальних валют: перший тип включає валюти, які функціонують у замкнутому циклі; другий тип охоплює валюти, призначені для здійснення платежів або покупки товарів і послуг; третій тип, відомий як криптовалюти, має двовимірну природу.

Зростання популярності криптовалют і можливість їх використання для незаконних цілей, зокрема для відмивання грошей, привели до удосконалення міжнародних стандартів у сфері віртуальних активів.

Директива ЄС 2018/843 зосереджується на покращенні прозорості у сфері власності компаній і трастів, забезпеченні жорсткого контролю над країнами з високим ризиком, а також на зменшенні ризиків, пов'язаних з використанням передплачених карток та віртуальних валют. Вона також

сприяє покращенню співпраці та обміну даними між Європейським центральним банком і наглядовими органами.

Важливо відзначити, що боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму є пріоритетним завданням, що підтверджується ухваленням п'яти Директив, які постійно оновлюються у відповідь на нові ризики та загрози як на національному, так і на європейському рівнях. Для ефективного контролю необхідно розвивати мережу підрозділів фінансової розвідки та глобальні системи збору та аналізу даних, а також посилювати співпрацю, оскільки недостатня оцінка або відсутність інформації є основними перешкодами у боротьбі з відмиванням грошей.

Існує обмежена кількість літератури про первинні підстави для розслідування відмивання грошей та звіти про підозрілі транзакції. Тому важливо проводити дослідження та аналіз даних, застосовуючи наукові методи для виявлення тенденцій і визначення ефективності контрзаходів на основі кількості підозрілих транзакцій, повідомлених підрозділам фінансової розвідки, а також аналізувати типи справ у різних країнах.

В Україні відповідно до чинного законодавства розроблено ряд заходів для розширення кола суб'єктів, які зобов'язані звітувати про підозрілі операції. Такий підхід дозволяє Державній фінансовій моніторингу, як компетентному органу з новими правами та повноваженнями, проводити аналіз і передавати результати до правоохоронних органів. Проте на сучасному етапі, попри факт наявності чітко сформованої системи розкриття незаконного відмивання доходів, внаслідок посилення воєнного конфлікту, що набув нових масштабів від 24 лютого 2022 р. нестабільна економічна ситуація, стала одним з найсерйозніших викликів для України і до цього часу продовжує суттєво впливати не лише на фінансову стабільність, але й на національну безпеку. За останні 3 роки країна перебуває під постійними терористичними атаками та сепаратизмом, при цьому фінансова система активно використовується для підтримки та спрямування фінансових потоків на злочинну діяльність.

Додатково, український уряд почав стикатись з проблемами тіньової економіки та зростанням організованої злочинності, що суттєво загрожує економічній безпеці країни. Підвищення рівня економічних злочинів в Україні характеризується постійним удосконаленням систем протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, що включає аналітичні дослідження, які вказують на масштабні зловживання з бюджетними коштами, корупційні схеми, виведення капіталу в офшорні юрисдикції, діяльність конвертаційних центрів, шахрайство, ухилення від податків, та приховування реальних власників інвестиційних проектів.

Легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, стала деструктивним явищем, що динамічно адаптується до різних економічних та політичних умов. Її поширення значне, і типологічні схеми відмивання доходів мають різноманітні форми і методи. За поточних умов, даний процес включає різні типи відмивання, такі як:

- відмивання коштів, отриманих від корупційних дій;
- відмивання доходів від розкрадання, привласнення бюджетних коштів та нецільового використання ресурсів державного сектору;
- відмивання доходів від податкових правопорушень;
- відмивання коштів, пов'язаних з фінансуванням тероризму та сепаратизму;
- відмивання грошей через страхування та ринки цінних паперів;
- відмивання доходів від торгівлі зброєю;
- відмивання коштів, отриманих від продажу наркотиків і психотропних речовин;
- відмивання доходів від шахрайської діяльності;
- відмивання грошей з торгівлі людьми та розповсюдження порнографічних матеріалів;
- відмивання доходів від кіберзлочинності.
- вчинення злочинів і відмивання коштів через віртуальні активи.

Дослідження показали, що процес легалізації незаконних доходів має деструктивний характер, але водночас він здатний швидко адаптуватися до змінних економічних та політичних умов. На сьогоднішній день це явище стало досить розповсюдженим, а існуючі методи відмивання коштів виявилися різноманітними за формою та способом здійснення, що в результаті веде до висновку, що сфера протидії відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та запобігання злочинним фінансовим операціям є складною і вимагає комплексного підходу для подальшого глибокого дослідження.

1.3 Нормативно-правова база антилегалізаційної діяльності

Проблема боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів і доходів, здобутих незаконним шляхом, на тлі зростаючих викликів і загроз як з боку зовнішньої економічної ситуації, так і з внутрішніх соціально-економічних і політичних аспектів, потребує термінового вирішення. Зазначена проблема наразі вимагає розробки комплексних заходів, спрямованих на усунення потенційних і зменшення існуючих ризиків, а також на боротьбу з нелегальною діяльністю, яка призводить до необхідності легалізації таких доходів. У цьому контексті особливу важливість набирає створення потужного економіко-правового механізму протидії цьому деструктивному явищу, а також забезпечення надійної нормативно-правової основи.

Правове регулювання протидії легалізації активів набуває дедалі більшої актуальності, про що свідчать регулярні оновлення та вдосконалення нормативних актів у цій сфері.

Аналіз національного законодавства України у контексті боротьби з легалізацією показав, що ефективна боротьба з цим явищем не може бути досягнута лише на рівні однієї країни. Транснаціональний характер злочинів,

що пов'язані з легалізацією незаконних доходів, вимагає міжнародної співпраці для їх запобігання і протидії.

Основним нормативним актом, що регулює виявлення, запобігання, попередження і боротьбу з легалізацією незаконно одержаних доходів, вважається Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення». Закон має на меті захист прав і інтересів держави, суспільства та громадян, а також забезпечення національної безпеки і визначення правового механізму для боротьби з легалізацією незаконних доходів [10].

Зокрема, зазначений Закон:

- визначає основні принципи і правові механізми для виявлення, запобігання, попередження та боротьби з легалізацією незаконних активів;
- окреслює основні терміни в сфері боротьби з легалізацією коштів і активів;
- регулює принципи функціонування та діяльності органів фінансового моніторингу;
- підкреслює необхідність використання ризико орієнтованого підходу при оцінці ризиків, пов'язаних з легалізацією незаконно здобутих активів.

Значна увага приділяється формуванню організаційно-правових основ для проведення національної та секторальної оцінки ризиків, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, а також виявленню підозрілих фінансових операцій, які потребують різних видів фінансового моніторингу. Встановлено чіткі процедури для замороження активів і механізми для зупинки підозрілих фінансових транзакцій.

Однак, одним з основних викликів у боротьбі з легалізацією незаконних доходів вважається визначення відповідальності за злочини, пов'язані з відмиванням таких коштів. В Україні існує декілька законодавчих

і нормативних актів, що передбачають відповідальність за порушення норм у сфері легалізації (відмивання) коштів і доходів, але ці норми в більшості випадків, недостатньо суворі. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення» передбачає різні форми відповідальності за порушення в цій сфері.

Кримінальним кодексом України врегульовано кримінальні правопорушення в контексті легалізації та визначено відповідальність за фінансово-економічні злочини. (табл. 1.4)

Таблиця 1.4

Статті Кримінального кодексу України якими врегульовано відповідальність за легалізацію нелегально одержаних доходів

Стаття	Назва	Опис	Мінімальна санкція	Максимальна санкція
209	Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	Неправомірне переведення, перетворення, використання або приховування доходів, одержаних злочинним шляхом	Штраф до 1,000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеження волі до 3 років	Позбавлення волі на строк від 3 до 12 років з конфіскацією майна
212	Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)	Ухилення від сплати податків у великих розмірах шляхом подання завідомо неправдивих документів або інших дій, що ведуть до недостовірного відображення доходів	Штраф від 500 до 1,000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавлення волі до 3 років	Позбавлення волі на строк від 3 до 5 років з конфіскацією майна
366	Службове підроблення	Виготовлення або використання підроблених документів службовими особами, що впливають на права та законні інтереси	Штраф до 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеження волі до 2 років	Позбавлення волі на строк від 2 до 5 років
367	Службова недбалість	Неналежне виконання службових обов'язків, що спричинило тяжкі наслідки для держави або прав та законних інтересів фізичних осіб	Штраф до 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеження волі до 2 років	Позбавлення волі на строк до 5 років

Продовж. табл. 1.4

368	Прийняття пропозицій, обіцянок або отримання хабара	Отримання або вимагання неправомірної вигоди з метою впливу на службову діяльність	Штраф від 1,000 до 2,000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавлення волі до 5 років	Позбавлення волі на строк від 5 до 10 років з конфіскацією майна
-----	---	--	---	--

Джерело: складено автором за даними [28]

Проаналізувавши таблицю 1.4 встановлено, що Кримінальний кодекс України визначає різні види правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, і відповідальність за них. Основні статті кодифікують злочини, пов'язані з відмиванням грошей, ухиленням від сплати податків, службовими правопорушеннями і хабарництвом. Вони охоплюють покарання у вигляді штрафів, обмеження волі та позбавлення волі, що варіюються в залежності від тяжкості злочину. Законодавство спрямоване на забезпечення правопорядку і запобігання фінансовим злочинам, проте потребує постійного вдосконалення для адаптації до змінюваних умов економічного середовища.

Важливу роль у правовому регулюванні протидії легалізації незаконно одержаних доходів відіграє Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», який встановлює правові основи для функціонування спеціального органу – Бюро економічної безпеки України. Дане Бюро підпорядковується Кабінету Міністрів України і має завдання з боротьби з правопорушеннями, що загрожують економічній стабільності країни, а також виконує економіко-аналітичні, правоохоронні та інформаційні функції. [29]

Оскільки легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, є транснаціональним злочином, що зазвичай здійснюється організованими групами, важливу роль у боротьбі з ним відіграє Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [30]. Цей закон визначає основні положення, стратегічні напрямки та правові основи боротьби з організованою злочинністю, при

цьому виявлення, запобігання і протидія легалізації (відмиванню) активів, що здобуті злочинним шляхом, а також їх використання в незаконних цілях, є важливою частиною цієї боротьби в Україні.

Крім того, важливе значення має розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення в Україні до 2023 року» [31]. У цьому документі систематизовано основні ризики та загрози системи боротьби з легалізацією, а також визначені головні напрями формування та реалізації державної політики у цій сфері. Регламентовано також основи розвитку системи фінансового моніторингу в Україні і надано план спеціальних заходів для реалізації зазначених напрямків. Відповідно до цього акту, однією з найбільших загроз фінансовій системі країни вважається легалізація незаконних доходів, яка створює базу для інших фінансових злочинів і сприяє ухиленню від відповідальності за такі протиправні дії, сформувавши кримінальний цикл легалізації, який охоплює наступні аспекти:

- накопичення нелегальних капіталів та потреба в їх узаконенні;
- легалізація (відмивання) майна, коштів, активів і доходів, отриманих злочинним шляхом;
- інтеграція узаконених доходів в офіційну економіку;
- використання легалізованих доходів для інвестицій в офшорні юрисдикції та країни з недосконалим законодавством, а також для особистого споживання.

В цьому контексті особливу небезпеку для національної економіки представляють офшорні зони, які активно беруть участь у процесі легалізації. Проблеми запобігання використанню таких юрисдикцій для злочинних цілей є серйозним викликом.

В цьому контексті важливо зазначити, що функціонування офшорних зон представляє серйозну небезпеку для економіки країни, оскільки вони безпосередньо беруть участь у процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Проблеми, пов'язані з запобіганням використанню таких юрисдикцій для злочинних цілей, частково вирішені чинним українським законодавством. Зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено список офшорних країн, що використовуються для легалізації незаконних коштів, а також встановлено правила ведення бізнесу з цими державами.

Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, теж виступає значною загрозою для національних економічних інтересів України - це підкреслюється в Стратегії забезпечення державної безпеки, яка відзначає, що легалізація є однією з схем фінансування міжнародного тероризму, що особливо актуально в умовах військового конфлікту з Російською Федерацією.

Для ефективної протидії цьому явищу необхідно вчасно виявляти фактори, що сприяють легалізації. Важливим є проведення оцінки ризиків, пов'язаних з відмиванням нелегально здобутих активів, що передбачає створення ефективної системи збору, обробки та аналізу інформації. Сюди належить діяльність фінансових моніторингових органів на первинному рівні та інших спеціалізованих державних органів. Регламентація цих процесів здійснюється відповідно до Порядку збору, обробки та аналізу інформації про діяльність фінансових моніторингових органів і інших державних структур, які беруть участь у системі запобігання та боротьби з легалізацією доходів, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення, а також публікації результатів національної оцінки ризиків і реалізації заходів на її основі.

Загалом слід зауважити, що нормативно-правова база антилегалізаційної діяльності в Україні має свої позитивні та негативні аспекти, які впливають на ефективність боротьби з легалізацією незаконно

одержаних доходів. Розглянемо основні аспекти цієї бази у вигляді таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Позитивні та негативні аспекти нормативно-правової бази антилегалізаційної діяльності в Україні

Аспект	Позитивні сторони	Негативні сторони
Комплексність	Наявність різноманітних законів та нормативних актів, які регулюють різні аспекти легалізації доходів.	Складність у координації та узгодженні між різними законодавчими актами та інституціями.
Міжнародна співпраця	Інтеграція міжнародних стандартів та співпраця з міжнародними організаціями.	Залежність від міжнародної політики та можливі складнощі в адаптації міжнародних норм до національних умов.
Правоохоронні органи	Встановлення спеціальних органів, таких як Бюро економічної безпеки, для боротьби з економічними злочинами.	Недостатня ефективність та ресурси деяких правоохоронних органів, що може знижувати загальну ефективність.
Оцінка ризиків	Впровадження системи оцінки ризиків для запобігання фінансовим злочинам.	Недостатня розвиненість та впровадження ризик-орієнтованих підходів у всіх сферах фінансової діяльності.
Відповідальність	Встановлення відповідальності за порушення законів щодо легалізації доходів.	Лояльність видів відповідальності, що не завжди сприяє стримуванню правопорушників.
Економіко-аналітичні функції	Посилення аналітичної роботи для виявлення та запобігання економічним злочинам.	Недостатнє фінансування та ресурси для повноцінної реалізації аналітичних функцій.

Отже, нормативно-правова база антилегалізаційної діяльності в Україні має як позитивні, так і негативні аспекти. До позитивних належать комплексність законодавства, міжнародна співпраця, створення спеціалізованих правоохоронних органів, впровадження системи оцінки ризиків, встановлення відповідальності за порушення та посилення економіко-аналітичних функцій. Проте існують і негативні сторони, такі як складність координації законодавства, залежність від міжнародної політики, недостатня ефективність правоохоронних органів, не розвинені ризик-орієнтовані підходи, лояльність відповідальності та обмеженість ресурсів для

аналітичної роботи, але ці аспекти потребують подальшого вдосконалення для підвищення ефективності боротьби з легалізацією незаконно одержаних доходів.

Висновки до розділу 1

Узагальнивши результати аналізу сутності, причин та наслідків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Легалізація таких доходів - складне соціально-економічне явище, що порушує законодавство та сприяє підризу фінансової стабільності держави. Причини легалізації злочинних доходів можуть досить різноманітні, серед яких основними виступають прагнення злочинців приховати джерела своїх доходів та забезпечити собі безпечне і комфортне життя. Наслідки цієї діяльності виявляються в масштабному впливі на економіку, в тому числі зростання корупції, деформацію ринку та зниження довіри до фінансових інститутів.

Розгляд основних способів і механізмів легалізації злочинних доходів дозволив виявити, що такі практики часто реалізуються через складні фінансові схеми, використання фіктивних підприємств, офшорних зон та інші технології. Відмивання коштів здійснюється через різноманітні етапи, такі як розділення, переміщення та інтеграцію нелегальних доходів у легальну економіку.

Дослідження нормативно-правової бази антилегалізаційної діяльності в Україні показало, що наявні закони та регуляції потребують удосконалення для забезпечення більшого захисту від відмивання злочинних доходів. Важливими напрямками виступають інтеграція міжнародних стандартів у вітчизняне законодавство та підвищення співпраці між державними органами, фінансовими установами та правоохоронними структурами.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МАСШТАБІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Типологія відмивання злочинних доходів

Корупційні злочини набули надзвичайної важливості і перебувають під постійним контролем урядів різних країн світу та міжнародних організацій. Зі свого боку, Державний фінансовий моніторинг України, приділяє значну увагу розслідуванням, що стосуються відмивання доходів, пов'язаних з корупційною діяльністю. Важливим показником ризику причетності клієнта до корупційних дій вважається галузь, у якій він здійснює свою діяльність.

Корупція може виникати у будь-якому секторі економіки будь-якої країни, проте деякі галузі є більш схильними до корупційних схем. На основі проведених фінансових розслідувань, Державного фінансового моніторингу, ми узагальнили основні приклади типових схем відмивання корупційних доходів, отриманих через незаконне збагачення, отримання хабарів або іншої незаконної вигоди в найбільш вразливих секторах економіки.

Протягом останніх років Україна постійно стикається з терористичними загрозами та сепаратистськими викликами. Зокрема, використання фінансової системи для підтримки таких злочинних дій є серйозною проблемою для країни. В економічній сфері України спостерігається постійне удосконалення схем легалізації незаконно отриманих доходів. Серед цих схем можна виділити випадки зловживання бюджетними коштами, корупцію, виведення капіталу за межі країни, діяльність конвертаційних центрів, шахрайство, ухилення від податків і зборів, а також масове приховування реальних власників інвестиційних проектів у прибуткових секторах економіки.

Розширення тіньової економіки та зростання організованої злочинності завдали серйозної шкоди національній економічній безпеці України. Виявлення та зупинка схем легалізації злочинних доходів, а також фінансування тероризму, стали ключовими завданнями для суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів, що займаються розслідуванням економічних злочинів.

Корупція - одна з найбільших загроз для суспільства та держави загалом, адже саме вона негативно впливає на соціальний прогрес, економічну і національну безпеку, інвестиційний клімат і міжнародний статус України. Основні форми корупційних дій охоплюють хабарництво, втрату бюджетних коштів, підроблення документів та зловживання службовим становищем. Посадові особи державних і комунальних підприємств використовують різні методи для маскуванню доходів, отриманих незаконним шляхом.

Перша типова схема відмивання коштів одержаних нелегальних шляхом – використання посадовою особою державного підприємства для легалізації доходів. (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Типова схема використання посадовою особою державного підприємства для легалізації доходів

Етап	Опис дій	Інструменти/Методи
1. Отримання незаконних доходів	Посадова особа отримує доходи від корупційних дій, зловживань службовим становищем або інших незаконних джерел.	Готівка, неправомірні платежі, хабарі
2. Придбання активів	Інвестування незаконно отриманих коштів у активи, які важко відстежити.	Купівля нерухомості, автомобілів, дорогих предметів
3. Переміщення коштів	Внесення готівки на поточні рахунки в різних фінансових установах для легалізації коштів.	Готівкові внески на рахунки, створення нових рахунків, міжнародні перекази
4. Використання фінансових інструментів	Використання фінансових інструментів для додаткового маскуванню джерел доходів.	Депозити, цінні папери, інвестиційні фонди

Продовж. табл. 2.1

5. Приховування реальних власників	Приховування справжнього походження коштів шляхом використання підставних осіб або фірм.	Використання підставних осіб, номінальних директорів, офшорні компанії
6. Завершення легалізації	Завершення процесу легалізації шляхом інтеграції коштів у легальну економіку.	Продаж активів, отримання кредитів, інвестування у високоприбуткові проекти

Джерело: сформовано автором на основі [38]

Слід зауважити, що найчастіше ця схема реалізується коли державний службовець вносить бюджетні кошти на 2 різні поточні рахунки. Після цього кошти переказуються як фінансова підтримка на рахунок компанії, що має зв'язок із посадовою особою з державного підприємства. Впродовж деякого часу ця компанія повертає фінансову підтримку на рахунки посадової особи з державного підприємства, і ці суми потім використовуються.

Щоб підтвердити легальність походження готівки, посадова особа з державного підприємства подає однакові документи до кількох банківських установ. Бюджетні кошти, що призначені для фінансування діяльності державних підприємств, місцевих громад і інших суб'єктів, що фінансуються з державного та місцевого бюджетів, представляють значний інтерес для незаконного привласнення. Важливими напрямками витрат бюджетних коштів є програми, такі як «Велике будівництво» на ремонт доріг, закупівлі для військових і медичних потреб, що створює ризики корупції та розкрадання. Зниження контролю над державними закупівлями також призводить до збільшення цих ризиків.

Наступна схема – легалізація прибутку через розкрадання державних коштів через фіктивні компанії (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Типова схема легалізація прибутку через розкрадання державних коштів
через фіктивні компанії

Етап	Опис дій	Інструменти/Методи
1. Відбір фіктивної	Вибір або створення фіктивної компанії, яка буде використовуватися для	Реєстрація підставної компанії, використання

компанії	розкрадання бюджетних коштів.	номінальних директорів
2. Участь у тендері	Подання фіктивною компанією заявки на участь у тендері для отримання контракту на державні закупівлі.	Участь у державних тендерах, підготовка фальшивих документів
3. Отримання державних коштів	Перерахування державних коштів на рахунок фіктивної компанії як оплату за надані послуги або товари.	Банківські перекази, використання підставних рахунків
4. Придбання активів	Інвестування розкрадених коштів у різноманітні активи, включаючи нерухомість, автомобілі тощо.	Купівля нерухомості, транспортних засобів, дорогоцінних предметів
5. Переміщення коштів	Переміщення коштів через різні рахунки та фіктивні компанії для ускладнення їх відстеження.	Конвертаційні центри, фінансові транзакції через фіктивні компанії
6. Легалізація доходів	Інвестування в легальні бізнеси або активи для вигляду законного походження доходів.	Вкладення в бізнеси, купівля часток у компаніях, відкриття нових бізнесів
7. Подання документів	Подача фальшивих або підроблених документів для підтвердження легальності коштів в різні банківські установи.	Підроблені звіти, фальшиві фінансові документи
8. Завершення процесу	Завершення процесу легалізації через продаж активів або інші способи інтеграції коштів у легальну економіку.	Продаж активів, отримання кредитів, інвестування в легальні проекти

Джерело: сформовано автором на основі [38]

До прикладу вище зазначеної схеми розглянемо ситуацію, де під час проведення фінансового аудиту виявлено, що державні кошти були переведені на рахунок Підприємства А, яке виграло тендер на постачання житла для військових за схемою пайової участі. Підприємство А використало частину цих бюджетних коштів для придбання цінних паперів, надання або повернення фінансової допомоги, а також частково вивело їх у готівку. Інша частина цих коштів була перерахована на рахунки декількох юридичних осіб, які потім вивели ці кошти у готівку та витратили їх на придбання елітного автомобіля.

Юридичні особи, на рахунки яких були переведені кошти, мають ознаки фіктивності. Зокрема, їх управлінський склад складається лише з однієї особи, що свідчить про відсутність реальної діяльності. Крім того, ці юридичні особи не виконують податкові зобов'язання і не мають необхідного персоналу або основних засобів, що підтверджує їх неактивність у наданні послуг або виконанні договірних обов'язків у визначених обсягах.

Фінансові розслідування підтверджують високий попит на нелегальні операції з обігом необлікованої готівки, оскільки такі операції часто здійснюються поза банківською системою, що ускладнює їх виявлення. У реальному секторі економіки вживаються різноманітні методи для зменшення податкових зобов'язань з податку на додану вартість, що підтримує високий попит на послуги, пов'язані з «зустрічними потоками» та «скрутками». Один із прикладів такого механізму наведено нижче, у вигляді схеми легалізації коштів, що були незаконно придбані від банківських установ шляхом маніпуляції за механізмом «скрутки». (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Типова схема легалізації коштів, незаконно придбаних від банківських установ шляхом маніпуляції за механізмом «скрутки»

Етапи Схеми	Опис Дій	Ціль	Документальне Підтвердження
1. Створення Фіктивних Компаній	Реєстрація ряду юридичних осіб, які виглядають як реальні підприємства, але фактично не ведуть господарської діяльності.	Сховати справжні джерела коштів та забезпечити вигляд легальної діяльності.	Реєстраційні документи фіктивних компаній.
2. Виставлення фальшивих інвойсів	Фіктивні компанії отримують інвойси від інших фіктивних компаній або самих себе, що підтверджують неналежні фінансові операції.	Забезпечити підстави для проведення фінансових операцій у межах схеми.	Інвойси, рахунки-фактури, договори між фіктивними компаніями.
3. Проведення фінансових операцій	Внесення значних сум готівки на рахунки фіктивних компаній, що потім використовуються для покупки товарів або послуг.	Операції мають виглядати як звичайні бізнес-транзакції.	Банківські виписки, підтвердження переказів.
4. Виведення коштів	Кошти, які знаходяться на рахунках фіктивних компаній, виводяться у вигляді готівки або переказуються на інші рахунки.	Отримання готівки або коштів, які можна використовувати безпосередньо.	Виписки з рахунків, підтвердження готівкових операцій.
5. Інвестування у реальні активи	Витратити частину виведених коштів на покупку активів, таких як нерухомість або автомобілі, для легалізації коштів.	Перетворити незаконні кошти на активи, що виглядають легально.	Договори купівлі-продажу, акти прийому-передачі.

Продовж. табл. 2.3

6. Переведення коштів у легальні активи	Придбані активи продаються, і кошти знову вводяться в економічний обіг через законні компанії або транзакції.	Відновлення коштів у вигляді легальних фінансових ресурсів.	Документи про продаж активів, фінансові звіти.
---	---	---	--

Джерело: сформовано автором на основі [38]

Згідно з інформацією, отриманою Держфінмоніторингом, було виявлено схему легалізації коштів банківських установ за допомогою механізму «скрутки». Під час фінансового розслідування було встановлено, що протягом року Підприємство А активно укладало кредитні угоди з різними банками, використавши в якості застави майно інших компаній. Керівник і засновник Підприємства А, Фізична особа А, виступала як поручитель за зазначеними угодами.

Частина коштів, отриманих Підприємством А за цими кредитними угодами, спочатку була використана для погашення попередніх кредитів з метою отримання нових. Основна частина отриманих коштів була переведена на рахунки Групи пов'язаних юридичних осіб. Дані кошти пройшли через серію циклічних фінансових операцій, що включали оплату за зерно та соняшник, а також перекази між рахунками для імітації активної комерційної діяльності та покращення репутації Підприємства А. На заключному етапі ці кошти були витрачені на купівлю тютюнових виробів, напоїв і продуктів харчування для групи підприємств реального сектора економіки, які характеризувалися високим обігом коштів - це сприяло легалізації коштів через інтеграцію їх у легальні економічні операції.

Важливо зазначити, що проблема фінансування тероризму та сепаратизму залишається актуальною. Дане питання несе високий рівень загрози для суспільства і призводить до серйозних наслідків, таких як масові втрати життів і провокація військових конфліктів, саме тому наступна типова схема – фінансування тероризму за використанням коштів, переказаних у приватному порядку. (табл. 2.4)

Типова схема фінансування тероризму за допомогою коштів, переказаних у
приватному порядку

Етапи процесу	Опис
1. Підготовка коштів	Нелегально отримані кошти накопичуються в офшорних рахунках або через фіктивні компанії, які не підлягають контролю.
2. Переказ коштів	Кошти переказуються через різні фінансові канали, такі як міжнародні грошові перекази, криптовалюти або валютні обміни.
3. Виведення коштів	Кошти переводяться на рахунки компаній або осіб, які мають вигляд легальних підприємств, або знімаються готівкою.
4. Витрати на фальшиві бізнеси	Фінансування фіктивних бізнесів або організацій, які використовуються для легалізації і відмивання коштів.
5. Фінансування терористичних груп	Кошти спрямовуються на підтримку терористичних організацій, а саме на закупівлю зброї, оплату підготовки та інших потреб.
6. Нагляд та контроль	Участь у схемах, що дозволяють уникати виявлення, в тому числі використання підставних осіб або анонімних транзакцій.
7. Легалізація та відмивання	Використання наявних коштів для інвестування в легальні бізнеси або активи, щоб приховати їх походження.

Джерело: сформовано автором на основі [38]

Прикладом вище зазначеної типової схеми слід вважати наступну ситуацію, коли під час фінансового аналізу, проведеного Державним фінансовим моніторингом, було виявлено, що велика сума коштів була перерахована на рахунок особи, зареєстрованої в зоні конфлікту на лінії розмежування з тимчасово окупованими районами Донецької та Луганської областей. Джерелом цих коштів була Російська Федерація. Особа, що отримала дані кошти, подала в банк пояснення, у якому стверджує, що фінансування походить від родича для її особистих потреб через безробіття.

Проте виявилось, що відправником є громадянин України, разом з братом, який є членом незаконних збройних формувань і перебуває у розшуку. Зазначені особи проживають за тією ж адресою, що і отримувач переказів. Отримані з Росії кошти, адресовані особі, що перебуває під слідством, але надалі вони можуть бути використані для вербування та транспортування волонтерів до незаконних збройних груп, що діють на тимчасово окупованих територіях.

Наступна типова схема передбачає перерахунок коштів через страхову компанію та їх подальше використання шляхом «зустрічних потоків». (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Типова схема легалізації коштів через страхову компанію і використання механізму «зустрічних потоків»

Етап	Опис	Документи/Дії	Мета/Результат
1. Залучення страхових компаній	Створення або придбання страхових компаній або фіктивних страхових компаній для подальшого використання.	Реєстраційні документи, статuti, угоди з страховими компаніями.	Організація легальних «облич» для обробки коштів.
2. Перерахунок коштів	Перерахування значних сум коштів на рахунки страхових компаній як страхові внески або премії.	Банківські перекази, страхові поліси.	Виведення коштів у «легальний» сектор.
3. Обробка страхових випадків	Введення фіктивних страхових випадків для підтвердження легітимності отриманих коштів.	Фіктивні заяви на страхові випадки, документи для виплат.	Оформлення виплат як «відшкодувань» для подальшого виведення.
4. Переведення коштів через «зустрічні потоки»	Переказ коштів через низку фінансових операцій між рахунками пов'язаних юридичних осіб.	Угоди про перекази, бухгалтерські документи, платіжні доручення.	Змішування коштів для ускладнення їх відстеження.
5. Виведення та використання коштів	Використання частини коштів для покупки активів, інвестицій або на інші потреби, що маскують їх справжнє походження.	Договори купівлі-продажу, інвестиційні угоди, витратні документи.	Виведення коштів у реальний сектор або на особисті рахунки.

Джерело: сформовано автором на основі [38]

До прикладу, під час фінансового розслідування було виявлено, що підприємства, які працюють у газовій та нафтогазовій промисловості, переказували кошти на рахунок страхової компанії як оплату страхових внесків. Джерелом цих коштів були надходження від продажу та надання послуг у сфері постачання газу та нафтопродуктів. Однак такі платежі мали ознаки штучного завищення собівартості послуг, що дозволяло

підприємствам отримувати надмірні прибутки. Згодом ці прибутки легалізувалися через перерахування як страхові внески.

Загалом, проведений аналіз типологій показав, що випадки інтернет-шахрайства та заволодіння державними коштами суттєво зросли під час військового стану та пандемії COVID-19. Злочинні дії у сфері відмивання грошей виходять за межі простої господарської діяльності для отримання прибутку і можуть також використовуватися для фінансування тероризму, нелегального обігу зброї, організації замовних вбивств та інших злочинних дій.

2.2 Оцінка обсягів легалізаційних процесів в Україні

Аналіз обсягів легалізаційних процесів в Україні напряду пов'язаний з оцінкою рівня корупції в державі. Злочинні схеми, що включають відмивання коштів, фальсифікації та інші незаконні фінансові операції, часто є наслідком корупційних дій у державних установах та бізнес-середовищі. Виявлення та протидія переліченим схемам не лише дозволяють запобігти значним економічним збиткам, але й виступає ключовим індикатором ефективності антикорупційної політики в країні.

Важливим аспектом дослідження виступає також оцінка суспільного сприйняття корупції та визначення пріоритетних сфер, які потребують найактивнішої антикорупційної діяльності. У таблиці 2.6 узагальнено ключові показники, отримані під час соціологічного опитування, проведеного на замовлення Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) у 2023 році.

Таблиця 2.6

Основні результати соціологічного опитування щодо ситуації з корупцією в Україні у 2023 р.

Категорія	Дані
Найсерйозніші проблеми	1. Збройна агресія рф 2. Корупція (72% громадян, 73% бізнесу) 3. Несправедливість у системі правосуддя (56% підприємців, 60% громадян)
Пріоритетні сфери для очищення від корупції (населення)	1. Судова система (51%) 2. Митниця (38%) 3. Державна та комунальна медицина (30%)
Пріоритетні сфери для очищення від корупції (підприємці)	1. Митниця (58%) 2. Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг (33%) 3. Судова система (32%)
Інтегральні показники ефективності антикорупційної політики (населення)	Частка населення з корупційним досвідом: 2021 - 26% 2022 - 17,7% 2023 - 19,5%
Інтегральні показники ефективності антикорупційної політики (бізнес)	Частка підприємців з корупційним досвідом: 2021 - 21,6% 2022 - 15,4% 2023 - 22,2%
Негативне ставлення до корупції	Населення: 60% Бізнес: 60%
Схвалення дій викривачів корупції	Населення: 67% Бізнес: 90%

Джерело: складено автором за даними [33]

За результатами соціологічного опитування, проведеного Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) у 2023 році, корупція залишається однією з найгостріших проблем в Україні, поступаючись лише збройній агресії рф. Більшість опитаних, як серед населення, так і серед бізнесу, відзначають важливість боротьби з корупцією, зокрема в таких сферах, як судова система, митниця, державна та комунальна медицина, а також публічні закупівлі робіт і послуг. Інтегральні показники ефективності антикорупційної політики свідчать про те, що хоча частка населення та бізнесу з корупційним досвідом зросла порівняно з 2022 роком, негативне ставлення до корупційних проявів зберігається на високому рівні. Крім того, значна частка як населення, так і підприємців підтримує діяльність викривачів корупції, що підкреслює важливість продовження антикорупційних заходів у державі.

На основі результатів дослідження Case Україна [34], представлених у таблиці 2.7, ми виділили основні сфери, в яких підприємці вважають за

необхідне зосередити антикорупційні заходи. Дані відображають пріоритети бізнесу щодо очищення від корупції, які залишаються стабільними протягом останніх трьох років, а також вказують на зміни в сприйнятті корупційних ризиків у цих сферах.

Таблиця 2.7

Топ-5 пріоритетних сфер боротьби з корупцією в Україні, за оцінками підприємців за 2021 – 2023 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення	
Пріоритетні сфери для очищення від корупції (підприємці)	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022
Митниця	55,7%	63,0%	58,3%	7,3	-4,7
Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг	29,5%	33,7%	33,4%	4,2	-0,3
Судова система (у т.ч. виконання судових рішень)	33,2%	34,2%	31,7%	1	-2,5
Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проектів	17,2%	21,9%	21,2%	4,7	-0,7
Гуманітарна допомога у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України	-	13,9%	19,3%	13,9	5,4

Джерело: складено автором за даними [33]

На основі аналізу змін у пріоритетних сферах боротьби з корупцією серед підприємців в Україні за період 2021-2023 років, ми зробили декілька ключових висновків. Найвищим пріоритетом для бізнесу залишається митниця, яка продовжує очолювати список сфер, що потребують антикорупційних заходів. Проте, після значного зростання у 2022 році (на 7,3%), у 2023 році відбувся спад на 4,7%, що свідчить про певне зниження уваги до цієї проблеми.

Сфера публічних закупівель робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг стабільно посідає друге місце, з незначним зростанням у 2022 році (на 4,2%) та мінімальним зниженням у 2023 році (-0,3%) - це підкреслює стійке занепокоєння підприємців щодо корупційних ризиків у цьому секторі.

Що стосується судової системи, то, незважаючи на незначне зростання уваги до неї у 2022 році (на 1%), у 2023 році відбулося зниження інтересу до боротьби з корупцією у цій сфері на 2,5%. Така динаміка свідчила про певне розчарування у можливостях реформування судової системи. Варто також відзначити, що у 2022 році з'явився новий пріоритет – боротьба з корупцією у сфері гуманітарної допомоги, пов'язаної зі збройною агресією РФ проти України. Цей напрямок набрав значної ваги вже у 2022 році (13,9%) і продовжував зростати у 2023 році (на 5,4%), що відображає актуальність цього питання в умовах воєнного конфлікту.

Далі, на рисунку 2.1 представлено динаміку частки населення та бізнесу, які зазнали впливу корупційних практик у період з 2020 по 2023 рік. Слід зауважити, що саме цей період охоплює значні економічні та соціальні зміни, що безпосередньо вплинули на рівень корупції, а візуалізація даних дозволяє виявити тенденції та кореляції у сприйнятті корупції з боку різних соціальних і економічних груп, що важливо для розуміння впливу корупційних явищ на суспільство та бізнес-середовище.

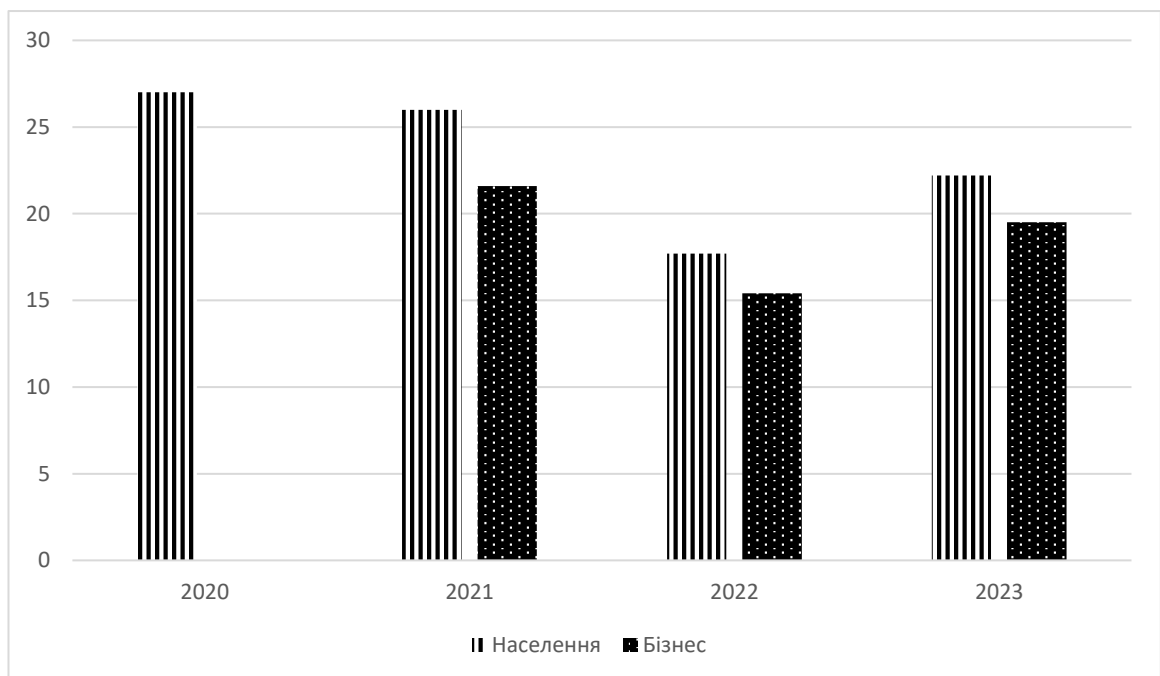

Рис. 2.1. Динаміка частки населення/бізнесу, яка мала власний корупційний досвід за 2020 - 2023 рр., % [34]

На основі вище представлених даних, динаміка частки населення та бізнесу, яка мала власний корупційний досвід у періоді 2020–2023 років, демонструє певні зміни у рівні корупційного впливу. У 2020 році частка населення, яка зіштовхнулась із корупцією, становила 27%, проте вже у 2021 році вона дещо зменшилась до 26%. У наступні роки відзначено суттєве зниження цього показника до 17,7% у 2022 році, що свідчить про певне поліпшення ситуації. Проте у 2023 році спостерігається зростання частки до 22,2%, що вказує на часткове відновлення корупційних проявів та на погіршення ситуації у певних сферах.

Що стосується бізнес-сектора, то в 2020 році рівень корупційного досвіду складався відсутнім або неповним, оскільки дані не надаються. У 2021 році частка бізнесу, що стикалася з корупцією, була 21,6%. У 2022 році цей показник зменшився до 15,4%, що свідчить про покращення ситуації. Однак, у 2023 році частка бізнесу, що зазнавала корупційного впливу, зросла до 19,5%, що вказує на нові проблеми або відновлення старих тенденцій у сфері корупції.

На наступному етапі, в таблиці 2.8 ми відобразили динаміку сприйняття корупції в Україні серед населення та бізнесу в контексті трьох типів корупційних проявів: політичної корупції, корупції в бізнесі та побутової корупції за період 2021 – 2023 рр.

Таблиця 2.8

Динаміка серйозності сприйняття різних типів корупції бізнесом і населенням України за 2021 – 2023 рр., %

Показники	Категорія	Роки			Абсолютне відхилення	
		2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022
Політична корупція на найвищому рівні (уряд чи Верховна Рада)	Населення	70,5	67,9	76,7	-2,6	8,8
	Бізнес	71,8	60,1	76,3	-11,7	16,2
Корупція в бізнесі (взаємодія чиновників та бізнесу)	Населення	56,3	55,3	59,4	-1	4,1
	Бізнес	52,3	44,2	52,6	-8,1	8,4
Повсякденна корупція (школи, лікарні, ЖКГ)	Населення	47,1	40,3	38,8	-6,8	-1,5
	Бізнес	22,5	18,8	17,0	-3,7	-1,8

Джерело: складено автором за даними [35]

Проведений аналіз динаміки серйозності сприйняття різних типів корупції бізнесом і населенням України за 2021–2023 роки свідчить про суттєві зміни в оцінках корупційних проявів.

Політична корупція на найвищому рівні, в тому числі уряд і Верховну Раду, сприймається як найбільш серйозна проблема як серед населення, так і серед бізнесу. Протягом 2021–2022 років населення сприймало цей тип корупції дещо менш серйозно, про що свідчить зниження показника на 2,6%. Проте у 2023 році відбулося значне зростання на 8,8%, що вказує на відновлення занепокоєння. Схожа тенденція спостерігається серед бізнесу, де після зниження на 11,7% у 2022 році, в 2023 році показник серйозності зріс на 16,2%.

Щодо корупції в бізнесі, населення демонструє стабільний рівень занепокоєння, зі зниженням на 1% у 2022 році і незначним зростанням на 4,1% у 2023 році. Бізнес, навпаки, спочатку знизив свою оцінку серйозності цієї проблеми на 8,1% у 2022 році, але у 2023 році показник зріс на 8,4%, що може свідчити про нові виклики в цій сфері.

Повсякденна корупція, що включає корупційні прояви в школах, лікарнях та ЖКГ, сприймається менш серйозно як населенням, так і бізнесом. У 2022 році цей показник знизився на 6,8% серед населення та на 3,7% серед бізнесу, що свідчить про поступове зменшення значущості цього типу корупції. У 2023 році показник продовжив знижуватися, хоча й менш суттєво – на 1,5% серед населення і на 1,8% серед бізнесу.

На рисунку 2.2, відображено динаміку індексу сприйняття поширеності корупції в Україні, сформований на основі оцінок населення та бізнесу за 2022–2023 роки. Цей індекс дозволяє проаналізувати, як різні групи населення та представники бізнесу оцінюють рівень корупції в країні, а також відслідковувати динаміку змін у їхніх уявленнях.

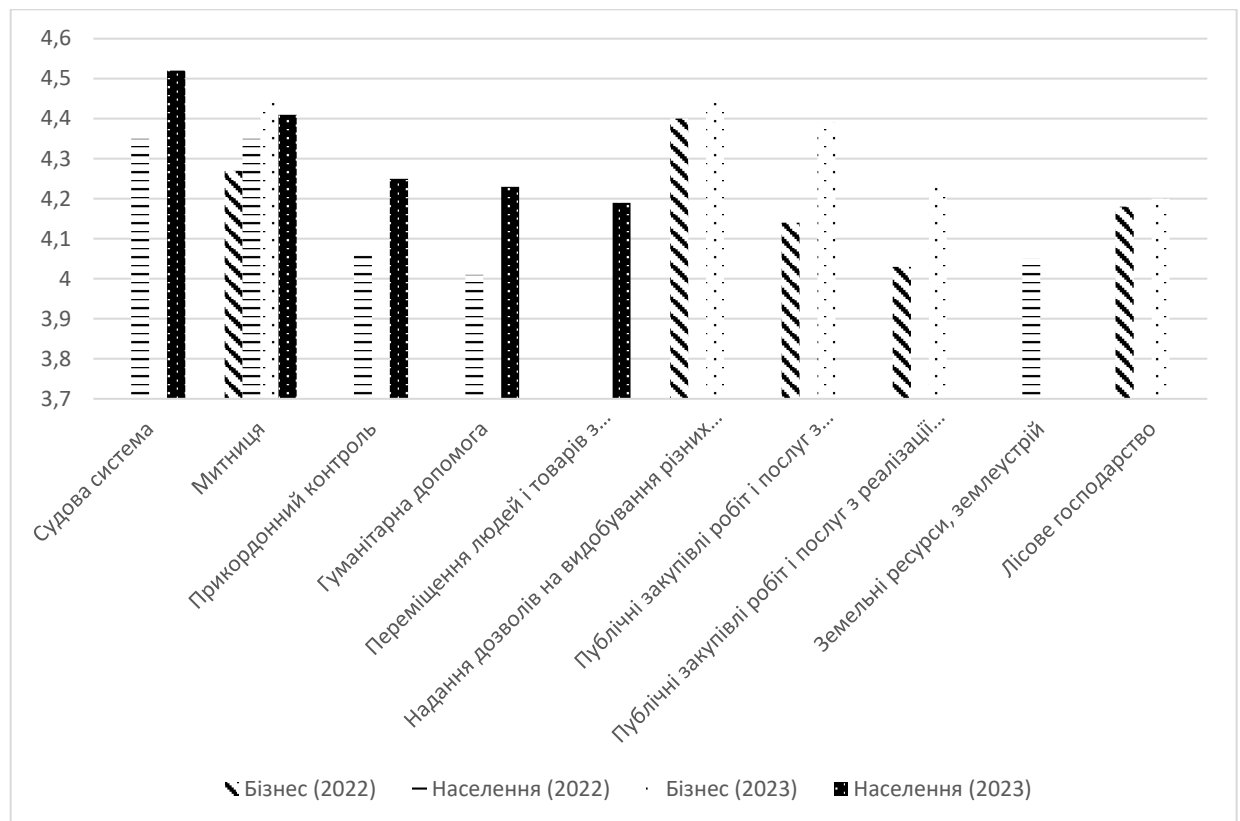

Рис. 2.2. Динаміка індексу сприйняття поширення корупції серед населення та бізнесу за 2022 – 2023 рр., за 5 – бальною шкалою [36]

Проведений аналіз динаміки індексу сприйняття поширеності корупції серед населення та бізнесу за 2022–2023 роки, проведений за 5-бальною шкалою, вказує на стабільно високий рівень корупції в окремих сферах. Найвищі показники корупції спостерігаються в судовій системі, де населення оцінює її на 4,52 у 2023 році, що свідчить про зростання сприйняття корупції в цій сфері. Митниця та прикордонний контроль також залишаються сферами з високим рівнем корупції, де оцінки бізнесу та населення дещо зросли порівняно з попереднім роком.

Особливо помітне зростання сприйняття корупції спостерігається в сфері гуманітарної допомоги, де населення оцінило її на 4,23 у 2023 році, що вказує на зростання занепокоєння щодо корупційних проявів у цій сфері. Важливо відзначити також високу оцінку корупції в процесі переміщення людей і товарів з підконтрольних Україні територій та тимчасово окупованих територій (ТОТ), де у 2023 році населення оцінило поширеність корупції на рівні 4,19.

У сфері публічних закупівель робіт і послуг, зокрема в будівництві та утриманні доріг, а також реалізації великих інфраструктурних проєктів, спостерігається стабільно високий рівень корупції, з оцінками, що коливаються в межах 4,14–4,39. Таким чином, результати свідчать про те, що населення та бізнес вважають корупцію значною проблемою у ключових сферах економіки та суспільного життя, причому деякі сфери, такі як судова система та гуманітарна допомога, викликають особливе занепокоєння.

На наступному етапі, на рисунку 2.3 ми представили динаміку кількості переданих узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів до правоохоронних органів у 2023 році. Зазначені дані будуть слугувати індикатором активності виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом. Аналізуючи таку динаміку, ми зможемо оцінити ефективність боротьби з фінансовими злочинами та рівень співпраці між фінансовими установами й правоохоронними органами в контексті протидії легалізації незаконно одержаних грошей.

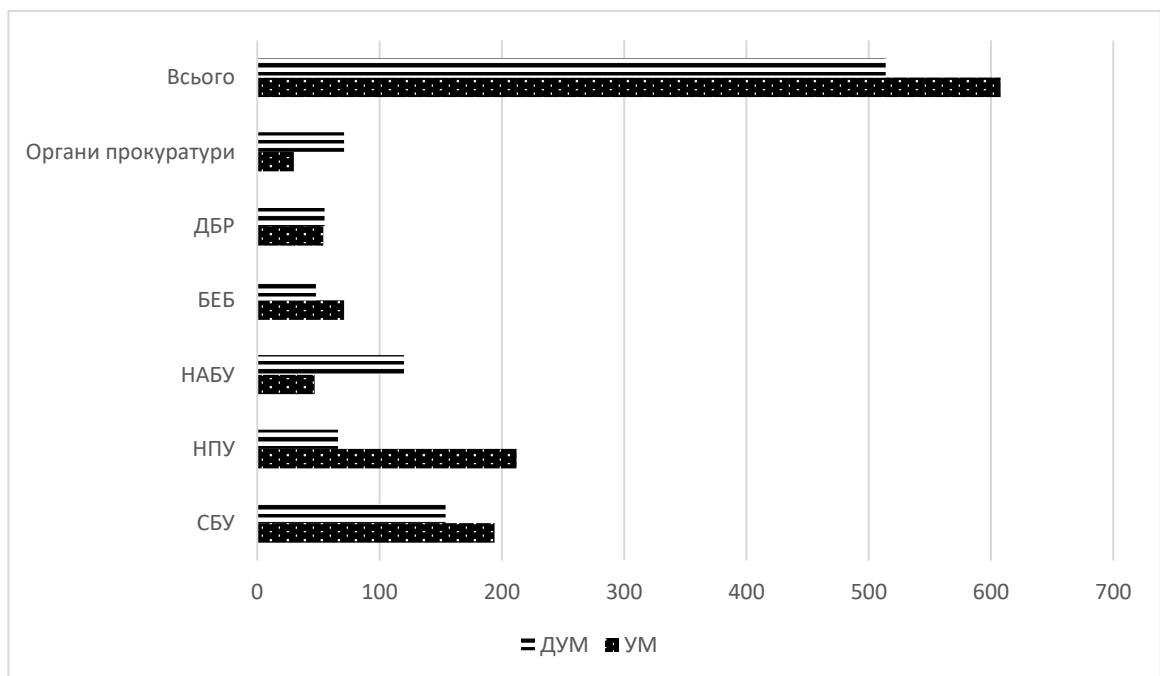

Рис. 2.3. Оцінка кількості переданих узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів до правоохоронних органів України, 2023 р. [37]

У 2023 році до правоохоронних органів України було передано загалом 608 узагальнених матеріалів (УМ) та 514 додаткових узагальнених матеріалів (ДУМ), що свідчить про значну активність у сфері виявлення та передачі інформації щодо потенційних правопорушень. Найбільша кількість узагальнених матеріалів була передана до Національної поліції України (НПУ) — 212 УМ, тоді як Служба безпеки України (СБУ) отримала 194 УМ. Ці дані вказують на важливу роль НПУ та СБУ в процесі боротьби з корупцією та іншими злочинами, пов'язаними з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом.

2.3 Результати діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки

Результати діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки упродовж останніх років відображають зростаючу ефективність у виявленні та протидії фінансовим злочинам, зокрема легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Завдяки активній взаємодії з правоохоронними органами, значна кількість узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів була передана для подальшого розслідування - це свідчить про посилення контролю за фінансовими потоками в країні та вдосконалення механізмів виявлення незаконних фінансових операцій, що виступає важливим кроком у боротьбі з корупцією та іншими злочинами у фінансовій сфері.

Динаміка інформування про фінансові операції протягом 2019 – 2023 років відображає тенденції у сфері моніторингу та контролю за фінансовими потоками в Україні (рис. 2.4). Протягом цього періоду спостерігається як зростання, так і зменшення кількості повідомлень про підозрілі операції, що свідчить про зміну активності суб'єктів первинного фінансового моніторингу та ефективність заходів, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам.

Аналіз цих даних дозволяє оцінити ефективність національної системи протидії відмиванню грошей та виявити ключові тренди у сфері фінансової розвідки.

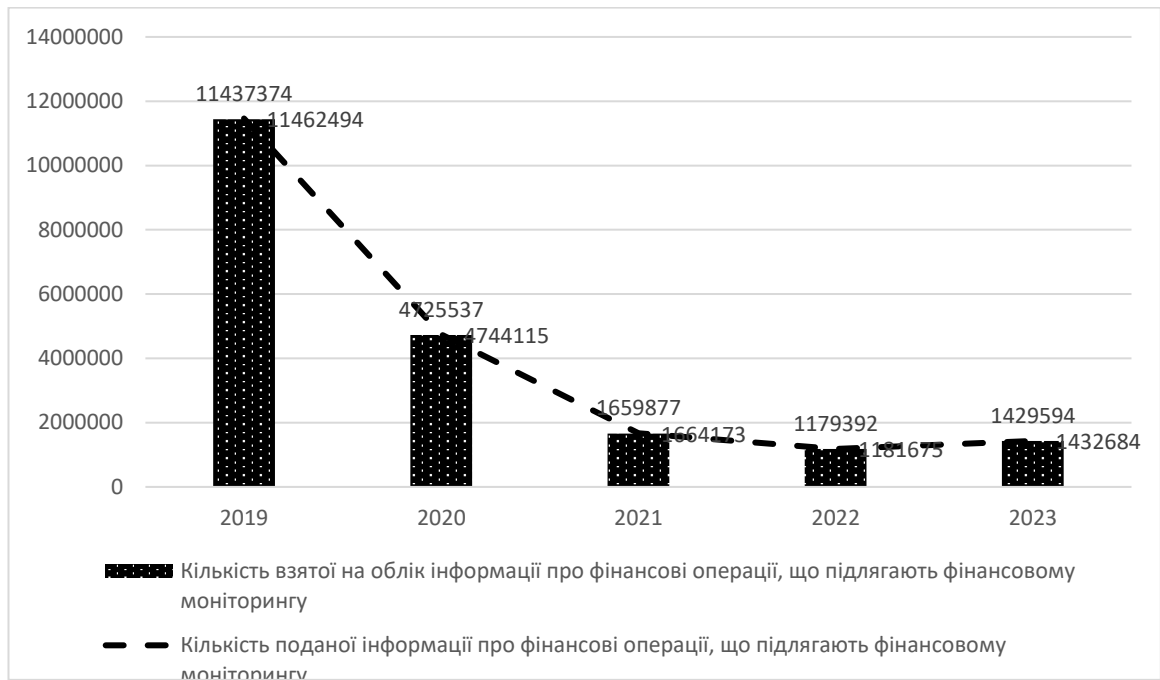

Рис. 2.4. Динаміка інформування про фінансові операції вітчизняний розділ фінансової розвідки за 2019 – 2023 рр. [37]

Протягом 2019–2023 років динаміка інформування про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, показала суттєве зниження активності у цій сфері. У 2019 році було взято на облік та подано понад 11 мільйонів повідомлень, але вже у 2020 році ці показники знизилися більш ніж удвічі, а у 2021 році кількість зафіксованої та поданої інформації зменшилася до приблизно 1,6 мільйона. У 2022 році спостерігалось подальше зниження, але у 2023 році кількість повідомлень дещо зросла, досягнувши близько 1,4 мільйона. Ця динаміка вказує на зміни в законодавстві, посилення процедур контролю та скорочення кількості підозрілих фінансових операцій.

Динаміка взятих на облік Державним фінансовим моніторингом повідомлень про фінансові операції, які надійшли від банків та небанківських установ протягом 2019–2023 років (рис. 2.5), ілюструє зміни в активності фінансових інститутів щодо інформування про підозрілі операції. Протягом

цього періоду спостерігалися значні коливання у кількості таких повідомлень, що може бути зумовлено змінами у фінансовій політиці, економічних умовах та регуляторних вимогах. Аналіз цих даних дозволяє оцінити ефективність співпраці між Державним фінансовим моніторингом, банками та небанківськими установами, а також виявити тенденції у сфері фінансового моніторингу.

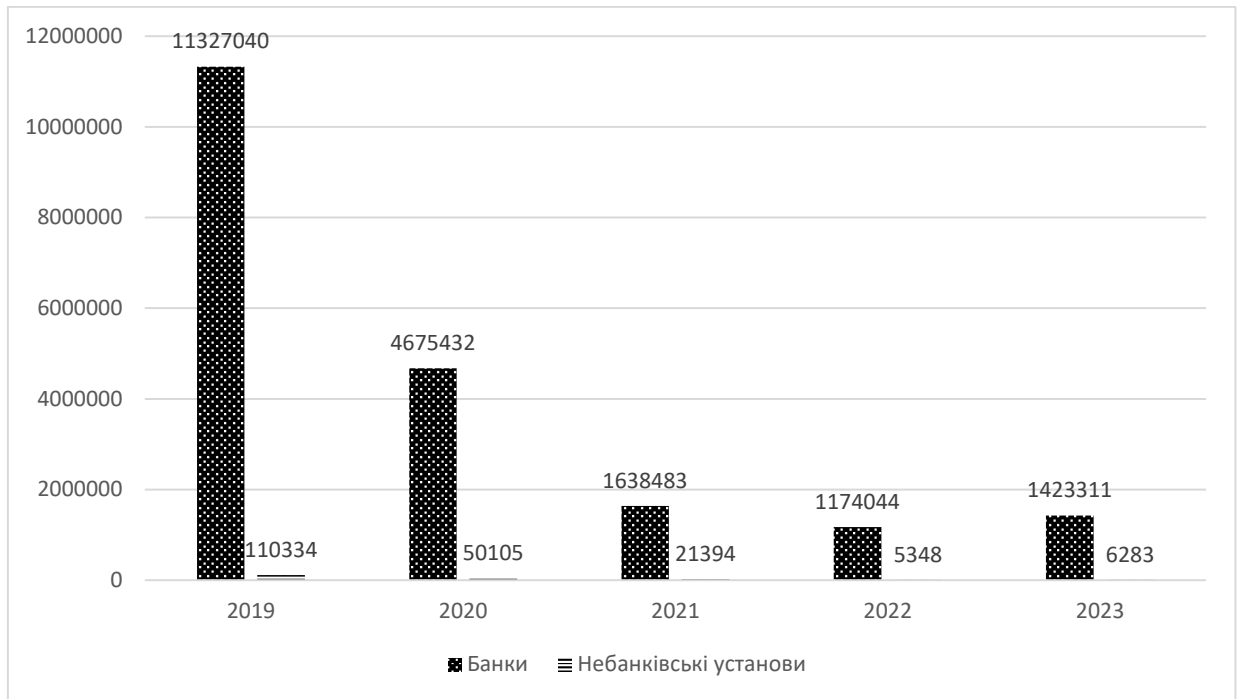

Рис. 2.5. Динаміка взятих на облік підрозділом фінансової розвідки повідомлень про фінансові операції, які надійшли від банків та небанківських установ за 2019-2023 рр. [37]

Протягом 2019–2023 років кількість взятих на облік Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції, які надійшли від банків та небанківських установ, демонструвала тенденцію до суттєвого зниження. У 2019 році банки надали понад 11,3 мільйона повідомлень, однак у наступні роки ця кількість значно зменшилася, досягнувши близько 1,4 мільйона у 2023 році. Подібна динаміка спостерігалася і серед небанківських установ: з 110 тисяч повідомлень у 2019 році кількість скоротилася до 6 тисяч у 2023 році. Такі зміни свідчили про зменшення обсягу підозрілих фінансових операцій та вдосконалення методів моніторингу і контролю з боку фінансових установ.

Динаміка питомої ваги фінансових операцій, взятих на облік вітчизняним підрозділом фінансової розвідки протягом 2019–2023 років, за видами суб'єктів небанківського сектору відображає зміни у структурі повідомлень про підозрілі фінансові операції, що надходили від різних категорій небанківських установ. (рис. 2.6)

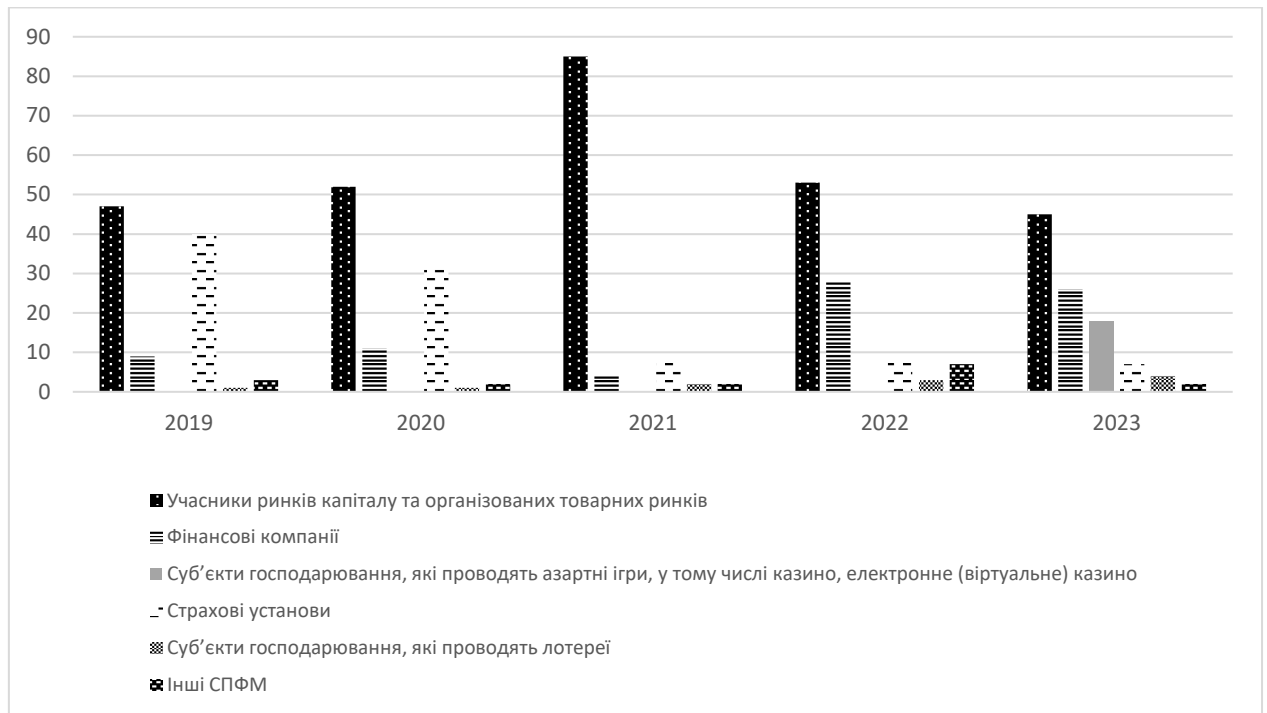

Рис. 2.6. Динаміка питомої ваги фінансових операцій, взятих на облік Держфінмоніторингом протягом 2019 – 2023 років, за видами суб'єктів небанківського сектору [37]

Протягом 2019–2023 років спостерігалася значна динаміка питомої ваги фінансових операцій, взятих на облік Держфінмоніторингом за різними видами суб'єктів небанківського сектору. Учасники ринків капіталу та організованих товарних ринків традиційно мали найбільшу частку серед усіх категорій, зокрема у 2021 році вона досягла максимуму — 85%. Проте в наступні роки ця частка знизилася до 45% у 2023 році. У той же час, фінансові компанії значно підвищили свою частку у загальному обсязі, збільшившись з 9% у 2019 році до 28% у 2022 році, після чого у 2023 році вона стабілізувалася на рівні 26%.

Варто відзначити появу у 2023 році питомої ваги операцій, пов'язаних з суб'єктами господарювання, які проводять азартні ігри, яка склала 18%.

Інші категорії, такі як страхові установи, суб'єкти, що проводять лотереї, та інші СПФМ, продемонстрували відносно стабільні, але невеликі частки протягом всього періоду - ці зміни свідчать про зростання активності та залученості різних видів небанківських установ у процесі фінансового моніторингу в Україні.

На наступному етапі, на рисунку 2.7 відображено динаміку структури фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та були взяті на облік Держфінмоніторингом.

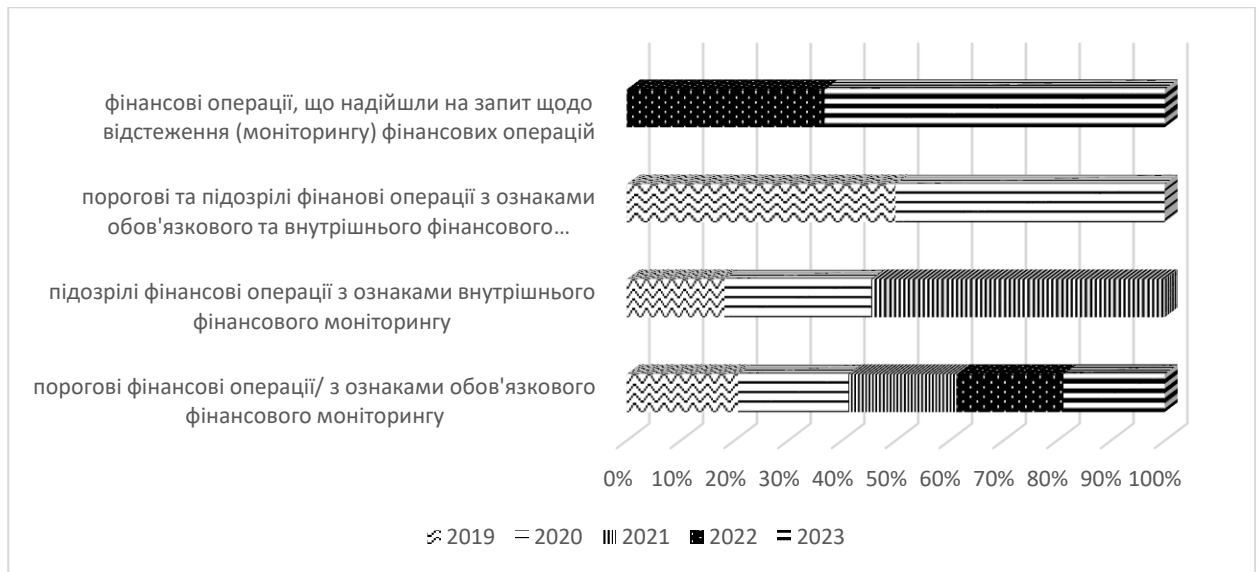

Рис. 2.7. Динаміка структури фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та взяті Держфінмоніторингом на облік за 2019 – 2023 рр. [37]

Проаналізувавши структуру фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та були взяті на облік Держфінмоніторингом у 2019-2023 роках, можна відзначити тенденцію до зменшення частки порогових фінансових операцій з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу – з 97% у 2019 році до 88% у 2023 році. Водночас, частка підозрілих фінансових операцій з ознаками внутрішнього фінансового моніторингу зросла з 2% у 2019 році до 6% у 2021 році, хоча дані за 2022 і 2023 роки відсутні. Крім того, у 2022 та 2023 роках з'явилися нові категорії операцій – фінансові операції, що надійшли на запит щодо відстеження, частка яких зросла з 7% у 2022 році до 12% у 2023 році. Загалом, структура фінансових операцій, що підлягають моніторингу, показує зміни у фокусі

регуляторного контролю, зі зростанням уваги до більш складних і підозрілих транзакцій.

Висновки до розділу 2

Нами було досліджено типологію відмивання злочинних доходів через корупційні дії, які становлять серйозну загрозу для державної безпеки України. Основна увага приділена схемам, що використовуються посадовими особами для легалізації незаконних доходів, зокрема через придбання активів, переміщення коштів та використання фіктивних компаній для розкрадання державних коштів.

Потім було проаналізовано проблему корупції в Україні, яка має значний вплив на економічну ситуацію та розвиток країни. Виявлено, що корупційні схеми проникають у різні сфери суспільного життя, зокрема в політичні та бізнесові структури. Проаналізовані дані свідчать про високий рівень корупційного впливу, що негативно позначається на інвестиційній привабливості та економічній стабільності. Дослідження також включає результати соціологічних опитувань, які демонструють загальне сприйняття корупції громадянами, а також динаміку змін в індексі сприйняття корупції в останні роки. Основні пріоритети для покращення ситуації в боротьбі з корупцією визначені як підвищення прозорості в державних установах, реформування системи правосуддя і т.п.

В результаті аналізу діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки за 2019–2023 роки стало відомо, що протягом цього періоду спостерігається змінна активність у виявленні та моніторингу фінансових операцій. Кількість повідомлень про підозрілі операції зменшилася, що вказує на зменшення обсягів підозрілих транзакцій і вдосконалення методів контролю.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід реалізації антилегалізаційної політики та можливість його застосування в Україні

Антилегалізаційна політика, або боротьба з відмиванням грошей (англ. AML — Anti-Money Laundering), вважається невід’ємною частиною глобальної стратегії безпеки і економічної стабільності, вона спрямована на запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і має вирішальне значення для забезпечення прозорості фінансових систем. Різні країни використовують широкий спектр заходів для запобігання відмиванню грошей, залежно від їх правової системи, економічних умов і т.п.

Сполучені Штати Америки мають одну з найрозвиненіших систем боротьби з відмиванням грошей у світі, яка включає жорстке законодавство, ретельний контроль за фінансовими операціями та активне міжнародне співробітництво. Головний законодавчий акт - Закон Патріота США (Patriot Act), що передбачає посилений моніторинг банківських операцій та звітування про підозрілі дії (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Антилегалізаційна політика в США

Показник	Значення
Основне законодавство	Patriot Act (2001), Bank Secrecy Act (1970)
Регуляторні органи	Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN)
Звітування про підозрілі операції	Обов’язкове
Обов’язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, ув’язнення
Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Жорсткі вимоги
Інтеграція з міжнародними нормами	Співпраця з FATF, Egmont Group
Оцінка ризиків	Обов’язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Обов’язкове для фінансових установ
Доступ до фінансової розвідки	Доступ до розвідувальних даних FinCEN

Джерело: складено автором за даними [39]

Система США – дуже потужна і всебічна, однак вона також вимагає значних ресурсів на виконання AML програм. Важливу роль відіграє фінансова розвідка, що допомагає вчасно виявляти підозрілі операції.

Водночас, система регулювання потребує постійного оновлення у відповідь на нові виклики в сфері відмивання грошей.

Впровадження досвіду США в Україні у сфері антилегалізаційної політики можливе і перспективне, враховуючи подібність викликів у боротьбі з фінансовими злочинами. США має чітко розроблені механізми, такі як обов'язкове звітування про підозрілі операції (SAR), жорсткі вимоги KYC та централізовану структуру розслідування фінансових злочинів через FinCEN. Україна може адаптувати зазначені механізми, посиливши контроль за ідентифікацією клієнтів та впровадивши обов'язкову оцінку ризиків у фінансових установах. Також варто інтегруватися з міжнародними структурами, такими як FATF, для підвищення ефективності співпраці.

Велика Британія – наступний провідний центр міжнародних фінансових операцій, тому боротьба з відмиванням грошей тут також виступає ключовим завданням. Законодавство Великобританії щодо AML постійно оновлюється, щоб відповідати міжнародним стандартам і уникати використання країни для фінансових злочинів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Антилегалізаційна політика у Великій Британії

Показник	Значення
Основне законодавство	Proceeds of Crime Act (2002), Money Laundering Regulations (2017)
Регуляторні органи	Financial Conduct Authority (FCA), National Crime Agency (NCA)
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, конфіскація активів
Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Високі вимоги
Інтеграція з міжнародними нормами	Співпраця з FATF, ЄС
Оцінка ризиків	Обов'язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Обов'язкове для працівників фінансового сектору
Доступ до фінансової розвідки	Доступ через NCA

Джерело: складено автором за даними [40]

Система Великобританії успішно поєднує національні особливості з міжнародними вимогами. Законодавча база дозволяє активно конфісковувати активи, що вважається сильним засобом боротьби з відмиванням грошей.

Великобританія також активно співпрацює з іншими країнами, що посилює ефективність заходів.

Впровадження досвіду Великої Британії в Україні може допомогти зміцненню боротьби з відмиванням грошей через посилення регуляції та контролю. Україна могла б адаптувати жорсткі вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC), як у Великій Британії, що забезпечить кращу прозорість фінансових операцій. Важливою буде інтеграція із міжнародними нормами FATF та впровадження обов'язкових програм оцінки ризиків для банків, як і у випадку з британською моделлю.

Наступний приклад – Канада, яка значно посилила свої заходи у сфері AML після ряду гучних міжнародних скандалів. В країні створена ефективна система моніторингу та звітності, а фінансові установи зобов'язані впроваджувати заходи по боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. (табл. 3.3)

Таблиця 3.3

Антилегалізаційна політика в Канаді

Показник	Значення
Основне законодавство	Proceeds of Crime (Money Laundering) and Terrorist Financing Act
Регуляторні органи	Financial Transactions and Reports Analysis Centre (FINTRAC)
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, кримінальні покарання
Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Обов'язкові
Інтеграція з міжнародними нормами	FATF, Egmont Group
Оцінка ризиків	Обов'язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Постійне
Доступ до фінансової розвідки	Доступ через FINTRAC

Джерело: складено автором за даними [41]

Досвід Канади показує стабільні результати в сфері боротьби з відмиванням грошей, зокрема завдяки FINTRAC, який забезпечує ефективну

координацію між державними установами і фінансовими організаціями. Законодавча база дозволяє вживати жорстких заходів до порушників.

Впровадження антилегалізаційної політики Канади в Україні має стати важливим кроком у боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Основні елементи, такі як обов'язкове звітування про підозрілі операції, програми AML для банків, та вимоги KYC, можна адаптувати для українського контексту.

Австралія запровадила одну з найбільш жорстких політик щодо боротьби з відмиванням грошей. Особлива увага приділяється фінансовим операціям у гральному бізнесі та нерухомості, які вважаються ризиковими з точки зору відмивання грошей. (табл. 3.4)

Таблиця 3.4

Антилегалізаційна політика в Австралії

Показник	Значення
Основне законодавство	Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Act (2006)
Регуляторні органи	Australian Transaction Reports and Analysis Centre (AUSTRAC)
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, ув'язнення
Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Суворі
Інтеграція з міжнародними нормами	Співпраця з FATF, Egmont Group
Оцінка ризиків	Обов'язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Обов'язкове для всіх фінансових установ
Доступ до фінансової розвідки	Доступ через AUSTRAC

Джерело: складено автором за даними [42]

Австралійська модель боротьби з відмиванням грошей вважається зразковою з точки зору жорсткості та ефективності. Особливу увагу приділяють індустріям з високим рівнем ризику, що зменшує ймовірність використання цих секторів для незаконної діяльності.

Впровадження антилегалізаційної політики Австралії в Україні може суттєво посилити національну систему протидії відмиванню грошей і

фінансуванню тероризму. Основні аспекти, такі як обов'язкове звітування про підозрілі операції та суворі вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC), можна адаптувати у вітчизняний простір для покращення моніторингу фінансових транзакцій.

Німеччина має розвинену систему боротьби з відмиванням грошей, орієнтовану на забезпечення фінансової прозорості. Особлива увага приділяється регулюванню фінансових установ, компаній нерухомості та ювелірного бізнесу, які вважаються дуже важливими в контексті потенційного відмивання коштів. Ключовими регуляторами виступають Федеральне управління фінансового нагляду (BaFin) і Центр фінансової розвідки (FIU). (табл. 3.5)

Таблиця 3.5

Антилегалізаційна політика в Німеччині

Показник	Значення
Основне законодавство	Закон про боротьбу з відмиванням грошей (Geldwäschegesetz, GwG)
Регуляторні органи	Федеральне управління фінансового нагляду (BaFin), FIU
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, кримінальні покарання
Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Обов'язкові
Інтеграція з міжнародними нормами	Співпраця з FATF, ЄС
Оцінка ризиків	Обов'язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Постійне
Доступ до фінансової розвідки	Доступ через FIU, BaFin

Джерело: складено автором за даними [43]

Система Німеччини вважається ефективною і стабільною завдяки ретельному контролю з боку BaFin і Центру фінансової розвідки. Особлива увага приділяється фінансовим установам, які виступають ключовим елементом в ланцюгу запобігання відмиванню коштів, адже Німеччина постійно активно співпрацює з іншими європейськими країнами в рамках регулювання AML.

Впровадження антилегалізаційної політики Німеччини в Україні може значно посилити ефективність боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Зокрема, адаптація основного законодавства, такого як Закон про боротьбу з відмиванням грошей (GwG), дозволить створити чіткі правові рамки для регуляції фінансових установ.

Обов'язкове звітування про підозрілі операції, суворі вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC) та впровадження обов'язкових програм AML для банків допоможуть підвищити рівень фінансової прозорості. Постійне навчання та підвищення кваліфікації персоналу фінансових установ забезпечить готовність до швидких змін у кримінальних методах. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як FATF та ЄС, дозволить Україні інтегруватися в глобальні норми і практики, що сприятиме зменшенню ризиків і зміцненню довіри до національної фінансової системи. Крім того, створення ефективних механізмів доступу до фінансової розвідки через FIU та BaFin забезпечить більш швидкий і ефективний моніторинг підозрілих транзакцій.

Франція, як одна з провідних економік Європейського Союзу, займає високі позиції у боротьбі з відмиванням грошей. Країна запровадила жорстке законодавство щодо фінансового контролю та активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як FATF. Центральним регулятором вважається Tracfin – агентство, що відповідає за боротьбу з фінансовими злочинами. (табл. 3.6)

Таблиця 3.6

Антилегалізаційна політика Франції

Показник	Значення
Основне законодавство	French Monetary and Financial Code, L561-1
Регуляторні органи	Tracfin, AMF (Autorité des marchés financiers)
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, конфіскація активів

Продовж. табл. 3.6

Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Жорсткі вимоги
Інтеграція з міжнародними нормами	FATF, ЄС, Egmont Group
Оцінка ризиків	Обов'язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Обов'язкове для фінансового сектору
Доступ до фінансової розвідки	Tracfin, співпраця з європейськими інституціями

Джерело: складено автором за даними [44]

Франція має добре розвинену та ефективну систему боротьби з відмиванням грошей. Tracfin забезпечує ретельний контроль за фінансовими операціями, а також координацію з іншими європейськими країнами для спільної боротьби з незаконною діяльністю. Франція також регулярно оновлює свої законодавчі рамки відповідно до міжнародних стандартів.

Впровадження антилегалізаційної політики Франції в Україні може стати ключовим етапом у зміцненні національної системи боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Запровадження основного законодавства, аналогічного до French Monetary and Financial Code, L561-1, дозволить встановити чіткі вимоги до фінансових установ, включаючи обов'язкове звітування про підозрілі операції та жорсткі вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC).

У Японії боротьба з відмиванням грошей отримала новий поштовх після міжнародних скандалів у фінансовому секторі. Основна увага приділяється запобіганню використанню фінансових установ для легалізації незаконних доходів. Японська система AML тісно пов'язана з міжнародними зобов'язаннями країни, зокрема з FATF. (табл. 3.7)

Таблиця 3.7

Антилегалізаційна політика Японії

Показник	Значення
Основне законодавство	Закон про запобігання відмиванню грошей (Anti-Money Laundering Law)
Регуляторні органи	Financial Services Agency (FSA), National Police Agency
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так

Продовж. табл. 3.7

Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Обов'язкові
Інтеграція з міжнародними нормами	FATF, Egmont Group
Оцінка ризиків	Регулярна
Навчання та підвищення кваліфікації	Постійне
Доступ до фінансової розвідки	Доступ через FSA

Джерело: складено автором за даними [45]

Японія постійно адаптує свою правову базу для боротьби з відмиванням грошей, відгукуючись на міжнародні виклики. Її фінансові установи підлягають ретельному контролю, а національні регулятори активно співпрацюють з міжнародними органами для запобігання транскордонним фінансовим злочинам.

Впровадження антилегалізаційної політики Японії в Україні може значно поліпшити механізми боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Запровадження основного законодавства, аналогічного до Закону про запобігання відмиванню грошей, дозволить створити чіткі правила для фінансових установ, в тому числі обов'язкове звітування про підозрілі операції та суворі вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC).

Впровадження обов'язкових програм AML для банків, а також регулярна оцінка ризиків підвищить ефективність контролю за фінансовими транзакціями. Постійне навчання та підвищення кваліфікації працівників фінансового сектору забезпечить готовність до реагування на нові загрози. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як FATF та Egmont Group, сприятиме інтеграції України у світову систему фінансової безпеки. Доступ до фінансової розвідки через Financial Services Agency (FSA) дозволить Україні швидше виявляти та реагувати на потенційні загрози, що в свою чергу зміцнить довіру до національної фінансової системи.

Сінгапур виступає міжнародним фінансовим центром, і тому боротьба з відмиванням грошей - один з пріоритетів уряду. Країна запровадила високі стандарти фінансового контролю та зобов'язала всі фінансові установи виконувати жорсткі програми KYC та звітування про підозрілі операції.
(табл. 3.8)

Таблиця 3.8

Антилегалізаційна політика Сінгапуру

Показник	Значення
Основне законодавство	Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crimes Act
Регуляторні органи	Monetary Authority of Singapore (MAS), Commercial Affairs Department
Звітування про підозрілі операції	Обов'язкове
Обов'язкові програми AML для банків	Так
Покарання за порушення AML	Штрафи, позбавлення ліцензій
Вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC)	Жорсткі вимоги
Інтеграція з міжнародними нормами	FATF, Egmont Group
Оцінка ризиків	Обов'язкова
Навчання та підвищення кваліфікації	Регулярне для всіх фінансових установ
Доступ до фінансової розвідки	Доступ через MAS

Джерело: складено автором за даними [46]

Сінгапурська система AML вважається однією з найсуворіших у світі. Завдяки своєму статусу фінансового центру, країна зобов'язала всі інституції дотримуватися високих стандартів, що значно ускладнює відмивання грошей через фінансові установи.

Впровадження антилегалізаційної політики Сінгапуру в Україні може суттєво зміцнити систему боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Запровадження основного законодавства, як-от Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crimes Act, створить чіткі правові рамки для дій фінансових установ, включаючи обов'язкове звітування про підозрілі операції та жорсткі вимоги до ідентифікації клієнтів (KYC).

Впровадження обов'язкових програм AML для банків, разом із регулярними оцінками ризиків, дозволить своєчасно виявляти потенційні загрози. Постійне навчання та підвищення кваліфікації співробітників усіх фінансових установ забезпечить їхню готовність реагувати на нові виклики у сфері фінансової безпеки. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як FATF і Egmont Group, допоможе інтегрувати Україну в глобальну систему контролю за фінансовими злочинами. Доступ до фінансової розвідки через

Monetary Authority of Singapore (MAS) дозволить Україні підвищити ефективність моніторингу та виявлення підозрілих транзакцій, що зміцнить довіру до української фінансової системи та покращить інвестиційний клімат.

В умовах війни з Росією та зростаючої потреби у зміцненні економічної безпеки Україні варто звернути увагу на досвід Великобританії в реалізації антилегалізаційної політики. Антилегалізаційні заходи, впроваджені в цій країні, продемонстрували ефективність у боротьбі з фінансовими злочинами та відмиванням грошей. Впровадження відповідних стратегій дозволить Україні покращити контроль над фінансовими потоками, зміцнити інституційні структури, а також поліпшити інвестиційний клімат, що особливо актуальний за поточних умов. (табл. 3.9)

Таблиця 3.9

Етапи впровадження антилегалізаційної політики в Україні на основі досвіду
Великобританії

Етап	Опис дій	Термін виконання	Відповідальні органи
1. Аналіз британського досвіду	Вивчення системи AML (Anti-Money Laundering) у Великобританії, зокрема механізми виявлення та звітності про підозрілі транзакції	1-2 місяці	Міністерство фінансів, Національний банк України
2. Розробка законодавчих ініціатив	Створення проектів законів на основі британського досвіду, які впроваджують елементи антилегалізаційної політики	3-4 місяці	Комітет Верховної Ради з питань фінансів
3. Впровадження нових норм	Адаптація існуючих законодавчих актів та впровадження нових норм, орієнтованих на боротьбу з відмиванням грошей	6-12 місяців	Верховна Рада, Кабінет Міністрів України
4. Навчання та підготовка кадрів	Організація навчальних програм для державних службовців та представників фінансового сектору з акцентом на практики Великобританії	2-3 місяці	Міністерство освіти та науки, Міністерство фінансів

Продовж. табл. 3.9

5. Моніторинг та оцінка ефективності	Встановлення системи моніторингу та оцінки ефективності впроваджених заходів на основі британських стандартів	Протягом року після впровадження	Національний банк України, Державна фіскальна служба
--------------------------------------	---	----------------------------------	--

Джерело: власна розробка автора

Досвід Великобританії в реалізації антилегалізаційної політики повинен стати цінним ресурсом для України у боротьбі з фінансовими злочинами. Адаптація цих практик допоможе Україні підвищити прозорість фінансової системи, зменшити ризики, пов'язані з фінансуванням тероризму та організованою злочинністю, а також зміцнить економічну безпеку в умовах війни. Впровадження британських стратегій дозволить Україні не лише забезпечити стабільність економіки, але й створить сприятливе середовище для інвестицій і розвитку навіть у воєнний час.

3.2 Основні шляхи формування вітчизняної антилегалізаційної системи

Формування вітчизняної антилегалізаційної системи в умовах воєнного конфлікту з Росією – критично важливе завдання для забезпечення фінансової безпеки та економічної стабільності України. З огляду на сучасні виклики, пов'язані з ризиками відмивання коштів, фінансування тероризму та організованої злочинності, необхідно вжити комплексних заходів, які забезпечуватимуть розвиток ефективної системи боротьби з цими загрозами. Адаптація міжнародних стандартів та практик, а також інтеграція сучасних технологій і підходів стануть важливими складовими цього процесу.

Під час розробки антилегалізаційної системи Україні необхідно врахувати специфіку національного законодавства, соціально-економічні умови та міжнародний досвід. Зокрема, важливим аспектом буде формування чіткої координації між державними органами, банківськими установами та іншими учасниками фінансового ринку.

Правова база антилегалізаційної системи дуже важлива елементом у формуванні ефективної системи боротьби з відмиванням коштів в Україні. Створення та вдосконалення даної правової основи стане невід’ємною частиною стратегії України у боротьбі з легалізацією коштів, адже чіткі юридичні норми допомагають підвищенню прозорості фінансових потоків, покращенню співпраці між державними органами та приватним сектором, а також забезпечують відповідальність за порушення законодавства. В таблиці 3.10 представлені ключові елементи правової бази антилегалізаційної системи, які формують основи для реалізації антикорупційної політики та зміцнення фінансової безпеки держави.

Таблиця 3.10

Правова база вітчизняної антилегалізаційної системи

Пункт	Опис
Аналіз міжнародних стандартів у сфері антилегалізації (FATF, MONEYVAL)	Оцінка основних міжнародних документів та рекомендацій, які визначають вимоги до антилегалізаційної діяльності.
Адаптація національного законодавства до міжнародних норм	Внесення змін до законодавства України для відповідності міжнародним стандартам.
Створення спеціалізованих нормативно-правових актів	Розробка нових законів і постанов, що регулюють питання антилегалізації.
Регулювання діяльності фінансових установ	Встановлення чітких вимог до роботи банків і інших фінансових організацій у сфері антилегалізації.
Встановлення вимог до звітності про підозрілі транзакції	Зобов’язання фінансових установ звітувати про підозрілі фінансові операції.
Закріплення відповідальності за порушення антилегалізаційного законодавства	Визначення санкцій та покарань за невиконання антилегалізаційних вимог.
Створення системи координації між органами влади	Розробка механізмів взаємодії між різними державними органами у сфері боротьби з легалізацією доходів.
Розробка механізмів захисту викривачів	Забезпечення правового захисту осіб, які повідомляють про факти легалізації коштів.
Впровадження стандартів внутрішнього контролю в фінансових установах	Створення внутрішніх систем контролю для запобігання відмиванню коштів у фінансових установах.
Залучення міжнародних експертів для оцінки правової бази	Співпраця з міжнародними експертами для вдосконалення антилегалізаційної системи.
Оцінка ефективності чинних законодавчих ініціатив	Проведення моніторингу та оцінки дієвості наявних антилегалізаційних заходів.

Продовж. табл. 3.10

Оновлення законодавства відповідно до	Внесення змін у законодавство в залежності
---------------------------------------	--

нових викликів	від нових загроз і викликів.
Публікація звітів про результати діяльності антилегалізаційної системи	Регулярне інформування суспільства про результати боротьби з легалізацією коштів.

Джерело: власна розробка автора

Коригування правової бази антилегалізаційної системи в Україні буде важливим аспектом для забезпечення ефективності боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Адаптація міжнародних стандартів і створення відповідних законодавчих актів допоможуть зміцнити фінансову безпеку та допомагати стабільності економіки в умовах воєнного конфлікту.

Стратегічні напрямки роботи державних органів стануть основою для ефективної реалізації антилегалізаційної політики в Україні, особливо в умовах сучасних викликів, пов'язаних із війною та економічними труднощами. Визначення і реалізація чіткої стратегії дозволяє узгодити дії різних відомств, сприяє координації зусиль у боротьбі з відмиванням коштів, а також забезпечує своєчасне виявлення та реагування на фінансові злочини.

У таблиці 3.11 наведено ключові стратегічні напрямки, які повинні стати основою для роботи державних органів у сфері запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, підвищуючи рівень безпеки фінансової системи та зміцнюючи довіру громадян до державних інститутів. Важливість систематичного підходу до цих напрямків підкреслює необхідність адаптації антикорупційних стратегій до актуальних умов, що забезпечує підвищення ефективності антикорупційних заходів та формування більш прозорого та підзвітного управління.

Таблиця 3.11

Стратегічні напрямки роботи державних органів

Пункт	Опис
Розробка національної стратегії боротьби з відмиванням коштів	Створення чіткої стратегії, що включає в себе ключові напрямки діяльності держави в цій сфері.
Проведення навчання для державних службовців	Освіта державних службовців з питань антилегалізації та боротьби з фінансовими злочинами.

Продовж. табл. 3.11

Створення спеціалізованих	Формування спеціалізованих підрозділів для
---------------------------	--

підрозділів в правоохоронних органах	боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму.
Співпраця з міжнародними організаціями	Участь у міжнародних проектах і ініціативах для обміну досвідом і кращими практиками.
Підтримка і розвиток аналітичних платформ	Використання сучасних технологій для аналізу даних і виявлення підозрілих фінансових операцій.
Залучення експертів для розробки нових політик	Співпраця з міжнародними фахівцями для впровадження нових ідей і підходів.
Вдосконалення системи моніторингу фінансових потоків	Запровадження нових технологій для відстеження та аналізу фінансових транзакцій.
Розробка механізмів оцінки ризиків у фінансовому секторі	Встановлення критеріїв для оцінки ризиків, пов'язаних з легалізацією коштів.
Публікація звітів про результати діяльності	Інформування громадськості про результати зусиль держави у боротьбі з легалізацією.
Організація конференцій та семінарів	Проведення заходів для підвищення обізнаності про питання боротьби з фінансовими злочинами.
Впровадження системи нагород для викривачів	Заохочення осіб, які допомагають виявити факти відмивання грошей.
Співпраця з неурядовими організаціями	Об'єднання зусиль держави і громадських організацій у боротьбі з фінансовими злочинами.
Розробка механізмів для захисту свідків і викривачів	Забезпечення безпеки осіб, які надають інформацію про фінансові злочини.
Залучення молоді до антилегалізаційних ініціатив	Освіта молоді про важливість боротьби з легалізацією коштів через різні освітні програми.

Джерело: власна розробка автора

Стратегічні напрямки роботи державних органів будуть важливими для побудови ефективної антилегалізаційної системи. Впровадження нових механізмів і ініціатив дозволить зміцнити боротьбу з фінансовими злочинами та забезпечити фінансову стабільність країни.

Співпраця з міжнародними організаціями теж буде критично важливим елементом у формуванні вітчизняної антилегалізаційної системи, оскільки глобалізація фінансових ринків та зростаюча мобільність капіталу створюють нові виклики для держав, які прагнуть ефективно протидіяти відмиванню коштів.

У контексті України, що зазнає військової агресії та має справу з економічними труднощами, активна взаємодія з міжнародними інституціями надає змогу запозичувати найкращі практики, використовувати світові антикорупційні механізми та отримувати експертну підтримку.

В таблиці 3.12 представлені основні аспекти співпраці України з міжнародними організаціями, які сприяють підвищенню ефективності

антилегалізаційних заходів, зміцненню правової бази та впровадженню нових технологій в сфері фінансового моніторингу. Така співпраця не лише підвищує рівень довіри до українських інститутів, але й забезпечує інтеграцію країни у світову антикорупційну спільноту, що особливо актуально в умовах війни та економічної нестабільності.

Таблиця 3.12

Співпраця з міжнародними організаціями

Пункт	Опис
Участь у програмах технічної допомоги	Отримання допомоги від міжнародних організацій у розробці антилегалізаційних механізмів.
Взаємодія з FATF та MONEYVAL	Співпраця з міжнародними організаціями для вдосконалення національних стандартів.
Обмін інформацією з іншими країнами	Спільна робота з іншими країнами у сфері обміну інформацією про підозрілі фінансові операції.
Співпраця з Інтерполом та Європолом	Участь у міжнародних розслідуваннях та боротьбі з організованою злочинністю.
Участь у міжнародних форумах	Презентація українського досвіду на міжнародних конференціях та форумах.
Залучення міжнародних експертів	Співпраця з міжнародними фахівцями для навчання українських спеціалістів.
Використання міжнародних баз даних	Доступ до міжнародних баз даних для виявлення підозрілих фінансових операцій.
Участь у програмах підвищення кваліфікації	Програми, що допомагають підвищити кваліфікацію українських спеціалістів у сфері антилегалізації.
Обмін досвідом з країнами-сусідами	Вивчення досвіду країн-сусідів у боротьбі з легалізацією коштів.
Створення спільних проектів з міжнародними партнерами	Розробка проектів, які спрямовані на боротьбу з фінансовими злочинами.
Участь у програмах оцінки ризиків	Спільна робота з міжнародними організаціями щодо оцінки ризиків в Україні.
Інформаційні кампанії за кордоном	Презентація України як країни, що активно бореться з легалізацією коштів.
Розробка спільних досліджень	Проведення досліджень разом з міжнародними експертами для виявлення нових підходів.
Підтримка міжнародних норм і стандартів	Адаптація українського законодавства до міжнародних норм і стандартів.

Джерело: власна розробка автора

Співпраця з міжнародними організаціями стане ключовим фактором у формуванні ефективної антилегалізаційної системи в Україні. Використання міжнародного досвіду та ресурсів допоможе зміцнити фінансову безпеку та забезпечити кращу координацію дій у боротьбі з легалізацією коштів.

В умовах сучасних викликів, технологічні інновації відіграють ключову роль у формуванні ефективної антилегалізаційної системи в Україні. Сучасні інформаційні технології, алгоритми машинного навчання та блокчейн-технології відкривають нові горизонти для підвищення прозорості фінансових операцій, а також для виявлення та запобігання відмиванню коштів.

В таблиці 3.13 розглядаються основні технологічні рішення, які потрібно впровадити в антилегалізаційну діяльність, зокрема системи аналізу даних, моніторингу транзакцій та автоматизації звітності. Впровадження цих інновацій не лише підвищує ефективність контролю за фінансовими потоками, але й сприяє зміцненню довіри до фінансової системи в цілому.

Таблиця 3.13

Технологічні інновації в антилегалізаційній діяльності

Пункт	Опис
Впровадження системи автоматичного моніторингу транзакцій	Використання технологій для автоматизації виявлення підозрілих фінансових операцій.
Розробка аналітичних платформ для обробки даних	Створення платформ для збору та аналізу даних з різних джерел.
Застосування штучного інтелекту у виявленні ризиків	Використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування фінансових ризиків.
Інтеграція з міжнародними системами обміну інформацією	Співпраця з міжнародними системами для отримання інформації про підозрілі транзакції.
Розробка мобільних додатків для звітування про підозрілі дії	Створення додатків, що дозволяють громадянам повідомляти про підозрілі фінансові дії.
Впровадження блокчейн-технологій	Використання технологій блокчейн для підвищення прозорості фінансових операцій.
Аналіз великих даних у фінансовому секторі	Використання аналітики великих даних для виявлення тенденцій і ризиків.
Розробка онлайн-платформ для навчання	Освітні платформи для підвищення обізнаності про антилегалізаційні заходи.
Використання криптографії для захисту даних	Застосування шифрування для забезпечення безпеки фінансової інформації.
Інтеграція з системами безпеки	Підключення до існуючих систем безпеки для виявлення та запобігання фінансовим злочинам.

Продовж. табл. 3.13

Впровадження програмного	Системи для оцінки та управління ризиками у
--------------------------	---

забезпечення для управління ризиками	фінансовому секторі.
Розробка системи виявлення шахрайства	Інструменти для автоматичного виявлення фінансового шахрайства.
Використання технологій для вдосконалення процесів контролю	Запровадження нових технологій для підвищення ефективності контролю за фінансовими операціями.
Застосування онлайн-аналітики для звітності	Інструменти для автоматичного складання звітів про підозрілі транзакції.

Джерело: власна розробка автора

Технологічні інновації мають вирішальне значення для покращення антилегалізаційної діяльності в Україні. Використання новітніх технологій дозволить підвищити ефективність виявлення і запобігання фінансовим злочинам.

Фінансові установи займають центральне місце в антилегалізаційній системі, оскільки саме вони виступають основними учасниками фінансових операцій та відповідальними за моніторинг і виявлення підозрілих транзакцій. В умовах сучасних викликів, ефективна діяльність цих установ стає ще більш актуальною. Вони не лише забезпечують виконання вимог законодавства, але й активно впроваджують власні програми та технології для боротьби з відмиванням коштів.

У таблиці 3.14 згруповано основні аспекти ролі фінансових установ, зокрема їхні зобов'язання щодо виявлення та повідомлення про підозрілі фінансові операції, а також участь у міжвідомчій співпраці з державними органами та міжнародними організаціями. Важливість їхньої участі у формуванні прозорої і стійкої фінансової системи не можна недооцінювати, оскільки вона вважається запорукою стабільності економіки та довіри до державних інститутів в умовах воєнних викликів.

Таблиця 3.14

Роль фінансових установ у боротьбі з легалізацією коштів

Пункт	Опис
Встановлення внутрішніх політик у фінансових установах	Розробка власних стандартів для запобігання відмиванню коштів.

Продовж. табл. 3.14

Проведення тренінгів для співробітників	Навчання персоналу щодо виявлення та запобігання фінансовим злочинам.
Взаємодія з державними органами	Співпраця з правоохоронними органами для обміну інформацією.
Звітність про підозрілі транзакції	Виконання обов'язків щодо повідомлення про підозрілі операції.
Розробка системи внутрішнього контролю	Впровадження механізмів контролю для запобігання фінансовим злочинам.
Залучення зовнішніх аудитів	Проведення зовнішніх аудитів для оцінки ефективності внутрішніх політик.
Впровадження аналітичних інструментів	Використання аналітики для виявлення підозрілих фінансових операцій.
Співпраця з міжнародними організаціями	Участь у міжнародних проектах, що сприяють боротьбі з легалізацією коштів.
Використання сучасних технологій у фінансовій діяльності	Інтеграція технологій для автоматизації виявлення фінансових ризиків.
Підтримка етики і прозорості у фінансових операціях	Дотримання етичних норм у всіх фінансових транзакціях.

Джерело: власна розробка автора

Фінансові установи відіграють ключову роль у боротьбі з легалізацією коштів. Впровадження внутрішніх політик, навчання персоналу та співпраця з державними органами необхідні для забезпечення ефективності антилегалізаційної діяльності.

Загалом, формування вітчизняної антилегалізаційної системи буде критично важливим для забезпечення економічної стабільності та захисту національних інтересів України, особливо в умовах триваючої війни. Системний підхід, що включає розробку ефективної правової бази, стратегічні напрямки роботи державних органів, активну співпрацю з міжнародними організаціями та впровадження технологічних інновацій, дозволить значно посилити спроможність країни протистояти загрозам легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

Важливою складовою цього процесу буде роль фінансових установ, які мають стати не лише виконавцями законодавчих норм, а й активними учасниками виявлення та запобігання фінансовим злочинам. Задля досягнення позитивних результатів необхідно забезпечити ефективну координацію між усіма задіяними структурами, що допомагатиме створенню прозорості та стійкої фінансової системи в Україні.

Висновки до розділу 3

Дослідження зарубіжного досвіду реалізації антилегалізаційної політики виявило, що країни, які досягли значних успіхів у цій сфері, керуються комплексними підходами, що охоплюють правові, технологічні та організаційні аспекти. Серед найбільш ефективних стратегій виділено розробку чіткої правової бази, яка регулює механізми виявлення та запобігання легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом - це дозволяє здійснювати більш ефективний моніторинг фінансових операцій і забезпечує захист інтересів законних підприємств від недобросовісної конкуренції.

В Україні, врахувавши особливості соціально-економічної ситуації та виклики, пов'язані з війною, необхідно сформулювати основні шляхи для розвитку вітчизняної антилегалізаційної системи. Важливим кроком буде посилення нормативно-правового регулювання, яке включає впровадження нових законодавчих ініціатив, що відповідатимуть міжнародним стандартам. Важливо також забезпечити належну підготовку кадрів у сфері боротьби з легалізацією кримінальних доходів, що дозволить підвищити рівень компетентності та ефективності діяльності відповідних організацій.

Для успішної реалізації антилегалізаційної політики Україні необхідно активно співпрацювати з міжнародними організаціями та адаптувати кращі практики до національних умов. Таке співробітництво охоплюватиме обмін досвідом, участь у спільних проектах, а також реалізацію програм, спрямованих на підвищення фінансової грамотності населення і підприємств.

Впровадження технологічних інновацій, таких як системи аналізу даних та автоматизація моніторингу фінансових операцій, буде критично важливим для ефективності антилегалізаційної діяльності. Загалом, інтеграція міжнародних стандартів і адаптація їх до національних умов дозволить Україні підвищити ефективність боротьби з фінансовими злочинами, допомігши стабільності та розвитку економіки країни.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи було здійснено комплексне дослідження питань, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, а також формуванням антилегалізаційної

системи в Україні. У рамках роботи було проаналізовано сутність, причини та наслідки легалізації злочинних доходів, що дало змогу зрозуміти, як ця проблема впливає на економіку країни. Легалізація таких доходів призводить до підриву фінансової системи, зменшення надходжень до бюджету, а також створює небезпечні прецеденти для розвитку кримінальних структур. З'ясування причин цього явища, таких як економічні труднощі, корупція та нестабільність в країні, підкреслило важливість запровадження ефективних заходів для боротьби з даною проблемою.

Окрему увагу було приділено розгляду основних способів та механізмів легалізації злочинних доходів, які включають використання фіктивних підприємств, міжнародні фінансові операції, а також технології «тіньової» економіки. Визначення типології відмивання злочинних доходів сприяло більш глибокому розумінню різноманітності методів, які застосовуються зловмисниками. Дана інформація важлива для розробки цільових антилегалізаційних стратегій, які можуть бути адаптовані до специфіки українського законодавства та економічних умов.

У рамках дослідження також було вивчено нормативно-правову базу антилегалізаційної діяльності в Україні. Було виявлено, що існуюче законодавство потребує вдосконалення, оскільки актуальні нормативні акти не завжди відповідають міжнародним стандартам – воно до цього часу створює перешкоди для ефективного виявлення та запобігання легалізації злочинних доходів.

Оцінка обсягів легалізаційних процесів в Україні, проведена в межах роботи, підтвердила, що масштаби цієї проблеми значні, а тому вимагають термінового реагування з боку держави та правоохоронних органів.

Також важливою частиною роботи стало дослідження діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки. Результати їхньої роботи вказують на значні зусилля в боротьбі з легалізацією злочинних доходів, однак існує потреба в посиленні міжвідомчої координації та співпраці з міжнародними організаціями.

Огляд зарубіжного досвіду реалізації антилегалізаційної політики виявив, що країни з розвиненими системами контролю за фінансовими потоками здатні більш ефективно протидіяти цьому явищу - це наочно демонструє, що Україні варто врахувати міжнародні практики, адаптувавши їх до вітчизняних умов.

На основі проведеного аналізу було сформовано основні шляхи розвитку вітчизняної антилегалізаційної системи, включаючи вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження технологічних інновацій та покращення співпраці між державними органами і фінансовими установами. Пропозиції щодо розробки та реалізації нових стратегій в антилегалізаційній діяльності мають на меті забезпечити більш ефективний контроль за фінансовими операціями та запобігти подальшій легалізації злочинних доходів.

Таким чином, результати даного дослідження підкреслюють критичну важливість комплексного підходу до боротьби з легалізацією злочинних доходів в Україні, а також необхідність подальшого вдосконалення антикорупційних заходів у контексті поточної військової ситуації та викликів, що постають перед державою. Успішна реалізація запропонованих шляхів дозволить створити ефективну антилегалізаційну систему, що допомагатиме стабільності та розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Novoseletsky E. The shadow economy in Ukraine. URL: <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/1999/Novoseletsky.pdf>

2. Єфименко Т. І., Гасанов С. С., Користін О. Є. Розвиток національної системи фінансового моніторингу URL: https://afu.kiev.ua/index.php?page_id=450
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин». Ратифікована Постановою Верховної Ради України від 25.04.1991 р. №1000-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text
4. Стеблянко, А. В. Адміністративно–правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів : дисертація. Суми. 2021. 265 с.
5. Шейко К. В. Деякі проблеми кваліфікації легалізації майна, одержаного злочинним шляхом. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Право*. Харків, 2022. Вип. 36. С. 143–150.
6. Торопчин С. О. Спосіб вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. *Юридична наука*, 2020. Вип. № 1(4(106)). С. 222–231.
7. Топорецька З.М. Криміналістична характеристика незаконного збагачення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. № 64. С. 305 – 314
8. Каменський Д.В., Дудоров О.О. Відмивання злочинних доходів через операції з віртуальними валютами: нова загроза економічній безпеці. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. Вип. № 1. С. 500 – 507
9. Лисак С.П. Механізми державного регулювання в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: дисертація. Житомир. 2021. 232 с.
10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 №

361-IX. Із внесеними змінами 20.08.2024 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

11. Кіржецький Ю.І. Тіньова економіка та напрями її подолання в Україні: монографія. Львів. 2013. 169 с.

12. Швець Н.Р., Акритов А.А. Передумови виникнення та функціонування фінансового моніторингу. Trends and directions of development of scientific approaches and prospects of integration of internet technologies into society. 2021. С. 168 - 170

13. Денисова А.В. Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, та офшорні зони: симбіоз явищ. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 87 - 93.

14. Куліш А.М. Система критеріїв зовнішнього моніторингу діяльності єдиного правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової та економічної безпеки держави: звіт про НДР (остаточний). Суми : СумДУ, 2020. 138 с.

15. Фінансування тероризму URL :
https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_258_5/

16. Білоус І. І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 82–88.

17. Директива ЄС № 849. URL:
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-2015849.pdf>

18. Про ринки фінансових інструментів та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 648/2012: регламент європейського парламенту і ради (ЄС) № 600/2014 від 15.05.2014. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_046-14#Text

19. Директива ЄС № 843. URL:
[https://mof.gov.ua/storage/files/Директива_\(ЄС\)_2018_843.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Директива_(ЄС)_2018_843.pdf)

20. Зимовець В.В. Розвиток фінансів підприємств корпоративного сектора економіки України : наукова доповідь. Київ. 2019. 62 с.

21. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Економіка та управління національним господарством. 2020. Том 31 (70). С. 119 – 122.
22. Доценко Т. В. Удосконалення системи фінансового моніторингу як інструмент забезпечення економічної безпеки національної економіки: дисертація. Суми, 2021. 305 с
23. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text
24. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – FATF. URL: <https://fiu.gov.ua/content/uk/fatf.htm>
25. Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Антикорупційна_ініціатива_Європейського_Союзу_в_Україні
26. Директива Ради 91/308/ЄЕС. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwijoJvTk8mHAxVuFBAIHcmOMwQQFnoECBAQAw&url=https%3A%2F%2Fwww.pard.ua%2Fdownload.php%3Fdownloadid%3D1073&usg=AOvVaw2rYwF44VRi_yvkewf-iGD&opi=89978449
27. Директива 2001/97/ЄС Ради та Європейського Парламенту. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_501#Text
28. Законодавство ЄС про компанії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Законодавство_ЄС_про_компанії
29. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
30. Про Бюро економічної безпеки: Закон України від 28.01.2021 №1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20/ed20240101#Text>

31. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон України від 30.06.1993 №3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

32. Про затвердження основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення в Україні до 2023 року: розпорядження КМУ від 12.05.2021 №435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-p#Text>

33. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу URL: <https://www.uaib.com.ua/aktual-kua/fin-monit/tipologiya-derzhfinmonitoringu-rozmishchena-v-osobistih-kabinetah-kompaniy>

34. Індекс сприйняття корупції-2023: Україна покращила свій показник на 3 бали. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/indeks-spryynyattya-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/>

35. Показники сприйняття і досвіду корупції дещо покращилися у порівнянні з довоєнним рівнем: НАЗК презентувало дослідження за 2023 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/pokaznyky-spryynyattya-i-dosvidu-koruptsii-descho-pokraschylsya-u-porivnyanni-z-dovoennym-rivnem-nazk-prezentovalo-doslidzhennya-za-2023-rik/>

36. Як бізнес сприймає корупцію? URL: <https://case-ukraine.com.ua/news/yak-biznes-spryjmaye-koruptsiyu/>

37. Корупція в Україні 2022: URL <https://kse.ua/ua/community/stories/chomu-borotba-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini-vidbuvayetsya-tak-povilno/>

38. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність: Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/Pages/70/f5/70f5b2f90b754dc70de685d9bba25223e3e717f15583322324126276f8ff51ec6849901.pdf>

39. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність звіт за результатами опитування населення та бізнесу. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/309/КОРУПЦІЯ-2023_ЗБІТ_УКР.pdf
40. Сайт Національного агентства з питань запобігання корупції URL: <https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi/>
41. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>
42. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). 2021. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf
43. Anti-legalization policy in the USA. URL: <https://yipinstitute.org/policy/criminal-medical-or-recreational-drug-legalization-in-the-united-states>
44. Burdman M. British Lords mount drug legalization offensive. URL: https://larouchepub.com/eiw/public/1997/eirv24n35-19970829/eirv24n35-19970829_032-british_lords_mount_drug_legaliz.pdf
45. Canada's Anti-Money Laundering and Anti-Terrorist Financing Regime Strategy 2023-2026. URL: <https://www.canada.ca/en/department-finance/programs/financial-sector-policy/canadas-anti-money-laundering-and-anti-terrorist-financing-regime-strategy-2023-2026.html>
46. Financial regulation in Australia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_regulation_in_Australia
47. Stepping up the fight against financial crime. URL: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Standardartikel/Topics/Priority-Issues/Financial-Crime/fight-against-financial-crime.html>
48. AML France Regulations. URL: <https://complyadvantage.com/insights/aml-regulations-france/>

49. Japan's Currency Intervention: Policy Issues. URL:
<https://sgp.fas.org/crs/row/RL33178.pdf>

50. How to comply with anti-money laundering Singapore. URL:
<https://complyadvantage.com/insights/comply-with-anti-money-laundering-in-singapore/#:~:text=Singapore's%20AML%2FCFT%20policy%20aims%20to,and%20legislation%20for%20financial%20institutions>